

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
PRÁVNICKÁ FAKULTA

PAKT MOLOTOV-RIBBENTROP

Bakalárska práca

0a95484a-2adb-4918-8a52-fc2c73add20

Študijný program: Právo

Študijný odbor: Právo

Pracovisko: Katedra dejín štátu a práva

Vedúci bakalárskej práce: JUDr. Alexandra Letková, PhD.

Banská Bystrica 2024

Pavlo Ohinskiy

Čestné vyhlásenie

Dolu podpísaný Pavlo Ohinskiy vyhlasujem, že som bakalársku prácu vypracoval samostatne s využitím odbornej literatúry a ďalších informačných zdrojov, ktorú uvádzam v zozname bibliografických odkazov.

V Banskej Bystrici dňa 29.03.2024

.....
Pavlo Ohinskiy

PodĎakovanie

Týmto vyjadrujem poĎakovanie školiteľke bakalárskej práce, JUDr. Alexandre Letkovej, PhD., za jej ústretovosť a cenné rady, ktoré mi ochotne poskytla pri písaní práce.

ABSTRAKT

OHINSKIY, Pavlo: Pakt Molotov-Ribbentrop. Bakalárska práca. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Katedra dejín štátu a práva. Vedúci práce: JUDr. Alexandra Letková, PhD., Stupeň odbornej kvalifikácie: bakalár (Bc.), Banská Bystrica, 2024, 46 s.

Témou bakalárskej práce je Pakt Molotov-Ribbentrop. Jej cieľom je opísať historický kontext podpisu Paktu Molotov-Ribbentrop, vysvetliť jeho význam pre jednotlivé strany a analyzovať jeho realizáciu. Prvá časť sa venuje histórii vzťahov medzi Sovietskym zväzom a Nemeckom v medzivojnovom období. Druhá časť analyzuje pakt a následnú Zmluvu o hraniciach a priateľstve, ako aj ich dopad na zúčastnené strany. Tretia časť opisuje, ako boli jednotlivé články paktu implementované. Historická analýza v práci argumentuje, že politika ústupkov západných krajín voči Nemecku, ako aj ich neochota spolupracovať so Sovietskym zväzom, umožnili vznik spojenectva medzi týmito dvoma mocnosťami, čo viedlo k rýchlemu podrobeniu Európy na začiatku druhej svetovej vojny. Význam paktu pre zainteresované strany nebol obmedzený len na rozdelenie sfér vplyvu a anexiu príslušných území. Pre Sovietsky zväz predstavoval pakt predovšetkým záruku bezpečnosti v predvečer vojny, zatiaľ čo pre Nemecko znamenal strategickú výhodu pri vstupovaní do konfliktu, keďže si tak zabezpečilo, že nebude musieť čeliť dvojfrontovej vojne. Porušením paktu Nemeckom v roku 1941 boli obe dohody z roku 1939 zrušené, ale väčšina územných zmien v prospech Sovietskeho zväzu zostala zachovaná aj po skončení vojny.

Kľúčové slová: Druhá svetová vojna. Nemecko. Pakt o neútočení. Sovietske Rusko.

ABSTRACT

OHINSKIY, Pavlo: Molotov-Ribbentrop Pact. Bachelor thesis, University of Matej Bel, Faculty of Law, Department of State History and Law. Supervisor: JUDr. Alexandra Letková, PhD. Level of Academic degree: bachelor (Bc.), Banská Bystrica, 2024, 46 p.

The topic of the bachelor thesis is the Molotov-Ribbentrop Pact. Its aim is to describe the historical context of the signing of the Molotov-Ribbentrop Pact, to explain its meaning for individual parties and to analyze its implementation. The first part deals with the history of relations between the Soviet Union and Germany in the interwar period. The second part analyzes the Pact and the subsequent Treaty on Borders and Friendship, as well as their impact on the parties involved. The third part describes how individual articles of the pact were implemented. The historical analysis in the thesis argues that the Western countries' policy of concessions towards Germany, as well as their reluctance to cooperate with the Soviet Union, allowed the emergence of an alliance between the two powers, which led to the rapid subjugation of Europe at the beginning of World War II. The importance of the pact for the interested parties was not limited to the division of spheres of influence and the annexation of the respective territories. For the Soviet Union, the pact was primarily a guarantee of security on the eve of war, while for Germany it meant a strategic advantage entering the conflict, as it ensured that it would not have to face a two-front war. Germany's breach of the pact in 1941 annulled both 1939 agreements, but most of the territorial changes in favor of the Soviet Union remained after the war.

Keywords: World War II. Germany. Non-Aggression Pact. Soviet Russia.

OBSAH

ÚVOD	7
1 VZŤAH SOVIETSKEHO ZVÄZU A NEMECKA POČAS MEDZIVOJNOVOÉHO OBDOBIA.....	8
1.1 Nemecko-ruská spolupráca.....	8
1.2 Charakter zahraničnej politiky Sovietskeho zväzu a Nemecka	11
1.3 Zbližovanie Sovietskeho zväzu a Nemecka.....	16
2 PAKT MOLOTOV-RIBBENTROP MEDZI NEMECKOM A SOVIETSKYM ZVÄZOM.....	19
2.1 Pakt Molotov-Ribbentrop	19
2.2 Význam paktu pre jednotlivé strany	23
2.3 Sovietsko-nemecký postup v prvom roku vojny	24
3 ĎALŠÍ VÝVOJ VZŤAHOV MEDZI MEDZI NEMECKOM A SOVIETSKYM ZVÄZOM.....	36
3.1 Prvé problémy v spojeneckom zväzku	36
3.2 Operácia Barbarossa - vypovedanie paktu Nemeckom	40
ZÁVER	43
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	45

ÚVOD

Pakt Molotov-Ribbentrop, formálne známy ako Pakt o neútočení medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom, podpísaný 23. augusta 1939, predstavuje jednu z najkontroverzejších kapitol v histórii medzinárodných vzťahov pred druhou svetovou vojnou. Tento pakt, uzavretý medzi dvoma ideologicky protichodnými režimami, nacistickým Nemeckom vedeným Adolfom Hitlerom a sovietskym Ruskom pod vedením Josifa Stalina, odhalil nečakané a pragmatické spojenectvo, ktoré malo zásadný vplyv na geopolitickú situáciu v Európe. Jeho tajný dodatok, ktorý rozdelil východnú Európu na sféry nemeckého a sovietskeho vplyvu, nepriamo otvoril cestu k začiatku druhej svetovej vojny a ovplyvnil osudy mnohých národov.

Dôvody a motivácie oboch strán pre uzavretie paktu, jeho následky pre Európu a svet, ako aj morálne a etické dilemy, ktoré tento pakt vyvoláva, sú predmetom neustálej akademickej a verejnej diskusie, čo ovplyvnilo výber témy bakalárskej práce. Analýza týchto aspektov odhaľuje nielen komplexnosť medzinárodných vzťahov v období medzi svetovými vojnami, ale aj neochvejnú túžbu mocných štátov zaistiť si strategické výhody bez ohľadu na ideologické rozdiely alebo dôsledky pre slabšie národy.

Cieľom bakalárskej práce je opísať historický kontext podpisu Paktu Molotov-Ribbentrop, vysvetliť jeho význam pre jednotlivé strany a analyzovať jeho realizáciu. Práca je v záujme cieľa členená do troch kapitol. V prvej kapitole analyzujeme vývoj vzťahov Sovietskym zväzom a Nemeckom, ktoré vyústilo do podpisu paktu Molotov-Ribbentrop. V druhej časti práce rozoberáme samotný pakt a snažíme sa poukázať na jeho význam pre jednotlivé strany. V tretej kapitole opisujeme realizáciu paktu až do situácie, kedy dohoda Nemecka na Sovietskeho zväzu padla.

Práca je koncipovaná metódou analýzy odbornej literatúry, pričom sme použili najmä knižné publikácie. Vlastné závery sú formulované po aplikácii metódy dedukcie.

1 VZŤAH SOVIETSKÉHO ZVÄZU A NEMECKA POČAS MEDZIVOJNOVOÉHO OBDOBIA

1.1 Nemecko-ruská spolupráca

V prvých rokoch dvadsiatych rokov 20. storočia bola európska politická scéna poznačená rivalitou medzi Francúzskom a Veľkou Britániou, zatiaľ čo Nemecko a Rusko boli dočasne izolované a Taliansko sa snažilo uspokojiť svoje neuspokojené ciele. Nasledujúcu hospodársku depresiu po Prvej svetovej vojne čelili víťazi aj porazení, zatiaľ čo sa pokúšali prispôbiť sa zmeneným okolnostiam. Francúzsko a Veľká Británia sa snažili zaujať dominantné postavenie v strednej Európe, ale ich plány na usporiadanie tohto regiónu sa líšili, najmä v kontexte porazeného Nemecka a boľševického Ruska, ktoré bolo sužované občianskou vojnou.¹

Britsko-francúzske partnerstvo bolo najviac napäté v ich vzťahoch k Nemecku a Rusku, ktoré sa ocitli na okraji európskeho politického diania v dôsledku novej dohody stanovenej v Versailles. Francúzsko sa stavalo proti akýmkoľvek ústupkom voči Nemecku, striktne požadovalo splácanie reparácií a podmiennečne pristupovalo k rokovaniam s Ruskom len v prípade splatenia predvojnových a vojnových dlhov. S nedôverou vnímalo britské otvorené postoje k Nemecku a snahy o obnovu ruskej ekonomiky. Veľká Británia na druhej strane iniciovala ukončenie ekonomickej blokády Ruska a v marci 1921 uzavrela s Moskvou obchodnú dohodu, čomu neskôr v rovnakom roku nasledovali aj Nórsko a Taliansko.²

Rusko si uvedomovalo existujúce napätie medzi Francúzskom a Veľkou Britániou a snažilo sa to využiť vo svoj prospech. Na konci roku 1921 prejavilo ochotu pod určitými podmienkami uznať predvojnové dlhy cisárskeho Ruska a navrhlo zorganizovať medzinárodnú konferenciu. Cieľom tejto konferencie bolo posúdiť nároky veriteľov a zvážiť začlenenie Ruska do systému stanoveného Versaillskou zmluvou. Veľká Británia tento návrh bezvýhradne podporila a začala organizovať rozsiahle ekonomické fórum, ktoré by sa zaoberalo obnovou hospodárskej stability v Európe s účasťou Ruska, Nemecka, Rakúska, Maďarska a Bulharska. Francúzsko, ako silný zástanca dodržiavania podmienok Versaillskej zmluvy, vyvinulo tlak, aby sa z agendy konferencie vylúčili otázky novej revízie nemeckých reparácií a účasti Ruska

¹ BIERMANN, K. - BYSTRICKÝ, D. *Kronika druhej svetovej vojny*. Bratislava : Fortuna Libri, 2007. s. 51.

² FITZPATRICK, S. *Stručné dejiny Sovetského svazu*. Brno :Academia, 2023. s. 48.

na diskusiách o ekonomickej rekonštrukcii povojnovej Európy ešte pred začiatkom konferencie. Nakoniec bol za miesto konania vybraný Janov v Taliansku.³

Pred začiatkom konferencie v Janove sa uskutočnilo stretnutie medzi predstaviteľmi Ruska a Nemecka v Berlíne, kde ruský minister zahraničných vecí Čičerin navrhol Nemecku spoluprácu počas nadchádzajúcich rokovaní a vzájomnú vzdaj sa nárokov. Avšak, nemecký kancelár Wirth spolu s ministrom zahraničných vecí Rathenauom predmetný návrh zamietli, čím Rusi dosiahli len dohodu o udržiavaní kontaktu medzi oboma delegáciami na konferencii v Janove.⁴ V tom čase už boli vzťahy medzi Nemeckom a Ruskom osobité, oba štáty spojoval spoločný odpor k versaillskému systému a pocit křivdy z ich pozície v povojnovej Európe. Nemecko sa snažilo s pomocou Ruska nielen odolávať nátlaku Francúzska a Veľkej Británie, ale aj znižovať efektivitu mierovej zmluvy. Obom krajinám bol spoločným nepriateľom aj Poľsko, čo vyplývalo z historických dôvodov, keďže poľské územie bolo v minulosti pod nadvládou týchto dvoch štátov. Od leta 1920 prebiehali tajné kontakty medzi nemeckou armádou a Ruskom s cieľom obísť obmedzenia nemeckej zbrojnej výroby.⁵

Konferencia v Janove sa začala 10. apríla 1922, pričom hneď od začiatku bolo jasné, že hlavnou témou bude otázka ruských dlhov. Londýnske memorandum z marca 1922 uznalo právo Ruska na nemecké reparácie, ale zároveň od Ruska požadovalo bezpodmienečné uznanie všetkých dlhov predchádzajúcich vlád, vyplatenie náhrady za znárodnený majetok zahraničných občanov a zrušenie monopolu na zahraničný obchod. V reakcii na to Rusko zdôraznilo, že nebude nič platiť, kým nebudú uznané ich vlastné protinároky.⁶ Už to naznačovalo, že Rusko sa nemienilo stotožniť s novou realitou.

V priebehu diskusií o ruských dlhoch sa začali ukazovať známky zbližovania medzi krajinami, ktoré najviac trpeli dôsledkami prvej svetovej vojny. Katalyzátorom tohto procesu bola britská delegácia, ktorá využila očakávané zbližovanie medzi Ruskom a Nemeckom na oslabenie francúzskej dominancie v európskej politike. Dňa 16. apríla sa v Rapalle konalo stretnutie ruských a nemeckých delegátov, na ktorom Čičerin a Rathenau podpísali tzv. Rapallskú zmluvu. V tejto zmluve obidve strany vzájomne zriekli nárokov na vojenské reparácie a ihneď obnovili diplomatické vzťahy.

³ KOMENDOVÁ, J. a kol. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2022. s. 314.

⁴ ZUBOV, A. *Dějiny Ruska. 1894-1939*. Praha : Kosmas s.r.o., 2014. s. 578.

⁵ KOUBSKÝ, P. *Stručné dějiny Ruska od Zlaté hordy cez Napoleona, Stalina až k Putinovi*. Bratislava : N press, s.r.o., 2022. s. 105.

⁶ NÁLEVKA, V. *Druhá světová válka*. Praha : Triton, 2003. s. 97.

Okrem toho iniciovali ekonomickú spoluprácu a menej verejnú, no intenzívnu vojenskú spoluprácu.⁷ Rapallská zmluva mala podľa nášho názoru značný vplyv na európsku politiku a výrazne ovplyvnila priebeh konferencie v Janove, ktorá sa napokon skončila bez dosiahnutia dohody o ruských dlhoch.

Taktiež sa domnievame, že Janovská konferencia predstavovala výrazný úspech pre Sovietsky zväz, keďže v spolupráci s Weimarským Nemeckom a s tichou podporou Veľkej Británie si zabezpečil návrat do epicentra európskych udalostí, čím ukončil svoju predchádzajúcu izoláciu.

V Rusku bola táto zmluva vnímaná ako jasný diplomatický triumf, zatiaľ čo v Nemecku čelila výraznej kritike. Napriek tomu spolupráca medzi týmito dvoma krajinami pokračovala, najmä vo vojenskej sfére, kde im umožňovala obísť obmedzenia Versaillskej zmluvy prostredníctvom dohody o spoločnom vývoji a výrobe nových vojenských technológií na území Sovietskeho zväzu, čo bolo v Nemecku zakázané. Tento krok umožnil Rusku získať pokročilé technológie a ťažké zbrane, zatiaľ čo Nemci mohli na ruských územiach trénovať svoje letecké sily a využívať spoločné vojenské zariadenia.⁸

V októbri 1925 bolo medzi oboma štátmi podpísané hospodárske partnerstvo, ktoré sa týkalo spolupráce v železničnej a námornej doprave, dane z príjmov, ochrany priemyselného vlastníctva a zahrňovalo tiež úver pre Sovietsky zväz na financovanie jeho objednávok v Nemecku. V apríli 1926 bolo uzavreté ďalšie dohovor o priateľstve a neutralite, kde sa obidve strany zaviazali udržiavať neutralitu v prípade útoku tretieho štátu, čím Sovietskemu zväzu sa podarilo získať ďalší úver.⁹

Locarnské dohody, uzavreté 16. októbra 1925, predstavovali významný krok vo vývoji povojnovej Európy, a to v reakcii na krízu vyvolanú okupáciou Porúria francúzskymi vojskami kvôli neschopnosti Nemecka splácať reparaácie. Kľúčovým elementom týchto dohôd bol Rýnsky garančný pakt, ktorý zabezpečoval nemennosť hraníc medzi Nemeckom, Francúzskom a Belgickom s garanciami od Veľkej Británie a Talianska. Hoci táto zmluva poskytovala medzinárodné záruky pre nemecké západné hranice, východné hranice Nemecka neboli podobne chránené, čo otváralo priestor pre možnú budúcu revíziu. Locarnské dohody oslabili francúzske ambície o hegemonii v Európe a perspektívu trvalého oslabenia Nemecka, zároveň narušili francúzsky

⁷ NOVOTNÝ, A. *Teorie a praxe mezinárodních vztahů*. Bratislava : Eurokódex, 2011. s. 217.

⁸ KOUBSKÝ, P. *Stručné dějiny Ruska od Zlaté hordy cez Napoleona, Stalina až k Putinovi*. Bratislava : N press, s.r.o., 2022. s. 107.

⁹ SHIRER, W. L. *Vzestup a pád Třetí říše*. Praha : Naše vojsko, 2006. s. 51.

spojenecký systém a umožnili Veľkej Británii znovu zaujať pozíciu hlavného mediátora v Európe.¹⁰

Hoci Locarnské dohody mali v britskej interpretácii tiež obsahovať protisovietsky element, Nemecko tento úmysel zamietlo a namiesto toho ponúklo Sovietskemu zväzu kompenzáciu prostredníctvom už spomenutých vzájomných zmlúv z rokov 1925 a 1926.¹¹ Podľa nášho názoru sa tým Nemecko snažilo vyvážiť svoje záväzky voči západným mocnostiam.

V dvadsiatych rokoch 20. storočia bola Európa svedkom súperenia medzi Veľkou Britániou a Francúzskom o dominantné postavenie, pričom oba štáty mali rozdielne názory na vzťahy s Nemeckom a sovietskym Ruskom. Tento rozpor im poskytol príležitosť vystúpiť z periférie európskej politiky a zaujať v nej významné miesto. V roku 1926 bolo Nemecko dokonca prijaté do Spoločnosti národov, čo signalizovalo jeho návrat na medzinárodnú scénu. V priebehu 20. rokov sa Nemecko a Rusko zapojili do spolupráce, ktorá pokračovala až do obdobia Weimarskej republiky a bola len čiastočne narušená príchodom Adolfa Hitlera k moci v roku 1933.¹² Možno konštatovať, že dohody z Rapalla a Locarna nakoniec výrazne ovplyvnili budúci vývoj v Európe a položili základy pre udalosti, ktoré viedli k druhej svetovej vojne.

1.2 Charakter zahraničnej politiky Sovietskeho zväzu a Nemecka

V úvode 30. rokov 20. storočia zasiahla medzinárodnú ekonomiku veľká hospodárska recesia, ktorá vážne poškodila svetový obchod a mnohé krajiny dostala na pokraj finančného kolapsu. Táto situácia vyvolala vnútropolitické napätie, ktoré v niektorých štátoch vyústilo do zavedenia diktatúr. V Nemecku sa z hospodárskej krízy a narastajúcich sociálnych nepokojov najviac ťažila krajne pravicová Národnosocialistická nemecká robotnícka strana (ďalej aj ako NSDAP) pod vedením Adolfa Hitlera. V parlamentných voľbách v roku 1932 sa dokonca NSDAP stala dominujúcou silou a dňa 30. januára 1933 bol Hitler vymenovaný za kancelára. Po získaní moci Hitler zriadil v Nemecku nacistickú diktatúru, zinscenoval požiar ríšskeho snemu, ktorý pripísal komunistom a následne zakázal komunistickú stranu a odstránil fyzickú opozíciu voči svojmu režimu. Začal tiež s rearmamentom¹³ Nemecka a po smrti Hindenburga v roku 1934 sa prehlásil za vodcu, čím koncentroval svoju

¹⁰ SHIRER, W. L. *Vzestup a pád Třetí říše*. Praha : Naše vojsko, 2006. s. 52.

¹¹ SOKOLOV, B. *Sovětský svaz ve druhé světové válce*. Praha : Naše vojsko CZ, 2022. s. 318.

¹² SOMMERVILLE, D. *Druhá světová válka den za dnem*. Praha : Mustang, 1995. 319 s. 14.

¹³ Rearmament, je proces, pri ktorom štát zvyšuje svoju vojenskú kapacitu, obnovuje alebo rozširuje svoje zbrojné sily a zbrojné zásoby po období demilitarizácie alebo zníženého vojenského úsilia.

v podstate neobmedzenú moc. Hoci sa mu podarilo znížiť nezamestnanosť a infláciu a zlepšiť ekonomickú situáciu nemeckého obyvateľstva, je dôležité poznamenať, že tieto ekonomické úspechy boli založené na politike Gustava Stresemanna, bývalého nemeckého ministra zahraničia a kancelára.¹⁴

Hitlerove prvé kroky v oblasti zahraničnej politiky zahŕňali odchod z odzbrojovacej konferencie v Ženeve, ktorej cieľom od roku 1932 bolo obmedzenie armád účastníckych štátov, a vystúpenie Nemecka zo Spoločnosti národov v októbri 1933. Snažiac sa vyhnúť riziku izolácie, Hitler verejne proklamoval svoje mierové zámery a zároveň sa pokúšal o uzavretie bilaterálnych paktov o nenapadnutí, pričom iniciatívu k takémuto kroku prejavilo Poľsko, keď požiadalo o potvrdenie stabilných vzájomných vzťahov. Napriek tomu minister zahraničných vecí Neurath stále uprednostňoval politiku svojho predchodcu Stresemanna, zameranú na spoluprácu so Sovietskym zväzom.¹⁵

Avšak nemecko-sovietske rokovania o ďalšej ekonomickej spolupráci narazili na prekážku v dôsledku narastajúceho vzájomného odcudzenia. Sovietska účasť na ženevskej konferencii mala protinacistický charakter, spolupráca sovietskej armády s nemeckými ozbrojenými silami sa zmenšovala a antikomunistické zameranie Nemecka viedlo k prvým prasklinám v politike založenej na Rapallských dohodách. Hoci nemecké veľvyslanectvo v Moskve sa snažilo zachovať vzájomnú spoluprácu, Hitler bol proti a na konci roka odmietol memorandum ministerstva zahraničných vecí, ktoré navrhovalo ďalšie prehĺbenie spolupráce, a namiesto toho uprednostnil poľskú alternatívu. Dňa 26. januára 1934 Nemecko a Poľsko podpísali pakt o nenapadnutí.¹⁶

Súčasťou nacistických diplomatických snáh bolo tiež intenzívne zapojenie do diania v Rakúsku, ktoré vyvrcholilo v lete 1934 prvým neúspešným pokusom o anšlus, teda pripojenie Rakúska k Nemecku.¹⁷

Po príchode Hitlera na čelo Nemecka sa zmenil kurz zahraničnej politiky krajiny, ktorý bol na povrchu prezentovaný ako mierumilovný, avšak skutočná radikalizácia a expanzívne tendencie zostávali skryté. Postupné zameriavanie nemeckej ekonomiky na vojenskú produkciu bolo ostatnými veľmocami vnímané ako rastúca hrozba pre európsky mier. Tento vývoj mal dopad aj na zahraničnopolitické orientácie,

¹⁴ KERSHAW, I. *Hitler 1889-1936: Hybris. 1. díl.* Praha : Argo, 2004. s. 108.

¹⁵ TKADLEČKOVÁ, H. *Úvod do politických dejín Európy (1871 - 1945).* Nitra : Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa 2011. s. 47.

¹⁶ ZUBOV, A. *Dějiny Ruska 20. století. 1940-2007.* Praha : Kosmas s.r.o., 2015. s. 619.

¹⁷ TAYLOR, A. J. P. *Príčiny druhej svetovej vojny.* Bratislava : PERFEKT, 2005. s. 102.

keď došlo k ochladeniu vzťahov medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom a súčasne k určitému priblíženiu medzi západnými demokraciami, teda Veľkou Britániou a Francúzskom – a Sovietskym zväzom. Tieto tri štáty začali chápať, že nemecká zahraničná politika predstavuje bezprostredné ohrozenie nielen pre Západ, ale v jej dlhodobých cieľoch ohrozuje aj životné záujmy a existenciu Sovietskeho zväzu.¹⁸

Môžeme uviesť, že po Hitlerovom nástupe k moci bolo nemecko-sovietske partnerstvo dočasne odsunuté na okraj záujmu v dôsledku prioritizácie nemeckých národných záujmov. Hitler, ako zakladateľ nacistického rasového programu, vyjadroval negatívne názory na etnické zloženie ruskej populácie, čo prinútilo Sovietsky zväz revidovať svoju zahraničnú politiku a obrátiť sa smerom k Západu na hľadanie spojencov.

Sovietsky zväz v tom čase viedol Josif Vissarionovič Stalin, ktorý prevzal moc po Leninovej smrti v roku 1924. Stalin sa zbavil politických rivalov, konsolidoval svoju moc a v krajine presadil diktatúru. Jeho vláda sa vyznačovala terorom s cieľom kolektivizácie poľnohospodárstva, čo viedlo k poklesu poľnohospodárskej produkcie a obyvateľstva, represiam voči inteligencii a politickým oponentom, ako aj k čistkám v rámci strany a armády, čo malo za následok elimináciu mnohých schopných dôstojníkov.¹⁹

V oblasti zahraničnej politiky sa Stalin sústredil na získanie území, ktoré bolo súčasťou bývalého cárskeho Ruska, pričom sa snažil predísť spojenectvu svetových mocností proti sebe. Preto považoval za dôležité uzatváranie strategických aliancií. Na začiatku svojej vlády pokračoval v politike z Rapalla, udržiaval priateľské vzťahy najmä s Nemeckom a rovnako ako Nemecko podpísal 25. januára 1932 zmluvu o neútočení s Poľskom.²⁰

Po Hitlerovom nástupe k moci, ktorý predstavoval hrozbu pre Sovietsky zväz, sa Sovietsky zväz obrátil smerom k Francúzsku a Anglicku, od ktorých dostal ponuku na spoluprácu. Tento nový smer zahraničnej politiky inicioval francúzsky minister zahraničných vecí Barthou, ktorý navrhol projekt tzv. východného Locarna. Cieľom tohto projektu bolo vytvoriť sieť obranných aliancií a postupne rozvinúť systém európskej kolektívnej bezpečnosti s pevnými zárukami existujúcich hraníc, vrátane východných hraníc Nemecka, ktoré neboli pokryté Locarnskými dohodami z roku 1925.

¹⁸ ŠVANKMAJER, M. *Dějiny Ruska*. Praha : NLN s.r.o., 2004. s. 140.

¹⁹ BIERMANN, K. - BYSTRICKÝ, D. *Kronika druhej svetovej vojny*. Bratislava : Fortuna Libri, 2007. s. 309.

²⁰ ŠVANKMAJER, M. *Dějiny Ruska*. Praha : NLN s.r.o., 2004. s. 157.

Plán zahŕňal účasť Sovietskeho zväzu a jeho vstup do Spoločnosti národov, avšak v Moskve sa stretol s určitými ťažkosťami pri presadzovaní.²¹

Nakoniec boli navrhnuté dve navzájom prepojené dohody: multilaterálne východné Locarno a dvojstranná spojenecká zmluva medzi Francúzskom a Sovietskym zväzom. Cieľom bolo obkľúčiť Nemecko bezpečnostným systémom, ktorý by obmedzoval jeho možnosti na agresívnu politiku. Požiadavka na vstup Sovietskeho zväzu do Spoločnosti národov bola splnená v septembri 1934, keď sa stal jej členom. Napriek tomu sa pokus o vytvorenie východného Locarna neuskutočnil, pretože Poľsko a Nemecko, ktoré mali medzi sebou zmluvu o neutralite, sa rozhodli nezúčastniť, a aj ostatné zapojené krajiny k projektu pristupovali s výhradami.²²

V roku 1935 pokračovali rokovania, pričom nový francúzsky minister zahraničných vecí Laval dával prednosť aliancii s Nemeckom. Zároveň Hitler viedol diskusie s Veľkou Britániou, čo vzbudilo v Stalina obavy z formovania aliancie proti Sovietskemu zväzu. V reakcii na to sovietsky minister zahraničia Litvinov navrhol vytvorenie spojenectva s Francúzskom, čo vyústilo do podpisu spojeneckej zmluvy medzi oboma krajinami na začiatku mája 1935. Krátko po tom Sovietsky zväz uzavrel podobnú zmluvu s Československom.²³

Vzdialenie sa Sovietskeho zväzu a Nemecka v tridsiatych rokoch bolo ďalej potvrdené španielskou občianskou vojnou v rokoch 1936 až 1939, kde proti sebe stáli ľavicoví republikáni a pravicoví nacionalisti pod vedením generála Franca. Vojná, ktorá skončila víťazstvom nacionalistov a nastolením fašistického režimu, znázornila konflikt medzi Sovietskym zväzom a Nemeckom, ktoré podporovali opačné strany.²⁴

Udalosti druhej polovice tridsiatych rokov naznačovali blížiacu sa vojnu. Obnovenie brannej povinnosti v Nemecku v marci 1935 a následný vstup nemeckých vojsk do demilitarizovaného Porýnia v roku 1936 predstavovali porušenie Versaillskej zmluvy a Locarnských dohôd.²⁵

Možno konštatovať, že týmto krokom sa Hitlerovi v podstate otvorila cesta k dominancii v strednej Európe, keďže obsadenie Porýnia významne obmedzilo možnosti francúzskej vojenskej podpory pre východnú Európu. K tomu prispeli aj

²¹ SOMMERVILLE, D. *Encyklopedie druhé světové války*. Praha : Naše vojsko CZ, 2013. s. 17.

²² SOKOLOV, B. *Sovětský svaz ve druhé světové válce*. Praha : Naše vojsko CZ, 2022. s. 206.

²³ SHIRER, W. L. *Vzestup a pád Třetí říše*. s. 59.

²⁴ KERSHAW, I. *Hitler 1936-1945: Nemesis. 2. díl*. Praha : Argo, 2004. 971 s. 244.

²⁵ KERSHAW, I. *Hitler 1936-1945: Nemesis. 2. díl*. Praha : Argo, 2004. 971 s. 245.

západné mocnosti svojou politikou ústupkov, ktorá mala za cieľ napraviť údajné nespravodlivosti Versaillskej zmluvy.

Angažovanosť Nemecka a Talianska vo Španielskej občianskej vojne položila základy pre vznik osi Berlín-Rím, ktorej oficiálna dohoda bola uzavretá 25. októbra 1936. Krátko po tom, v novembri 1936, Nemecko uzavrelo Pakt proti Kominterne s Japonskom, čo spoločne s predchádzajúcou zmluvou položilo základy pre neskôr vytvorenú vojnovú Osi Berlín-Rím-Tokio.²⁶

Kľúčový moment pre smerovanie nemeckej expanzie predstavovalo Hitlerovo stretnutie s britským politikom lordom Halifaxom v novembri 1937, kde Hitler zdôrazňoval potrebu získania poľnohospodársky využiteľného územia v Európe pre Nemecko, s cieľmi zamerať sa najmä na Rakúsko a Československo. Halifax prejavil nezáujem v otázkach strednej a východnej Európy, naznačujúc, že Veľká Británia by nebránila zmenám v Európe, ako sú Gdaňsk, Rakúsko a Československo, pokiaľ by došlo k nim mierovou cestou a s dobrovoľným súhlasom zúčastnených strán.²⁷ Toto stanovisko podľa nášho názoru signalizovalo pokračovanie britskej politiky appeasementu (ústupkov) a svedčilo o tom, že Francúzsko sa stalo v tejto politike závislým od Veľkej Británie.

Vzhľadom na postoj Veľkej Británie sa Hitler cítil oprávnený považovať strednú a východnú Európu za nemeckú sféru vplyvu a nič mu nebránilo v jej obsadení. Po prípravách na začiatku roku 1938 Nemecko 12. marca obsadilo Rakúsko, ktoré sa dohodlo na anexii k Nemecku. Napriek tomu, že Veľká Británia a Francúzsko predtým garantovali rakúsku nezávislosť, proti anšlusu nezasiahli. Sovietsky zväz anšlus odsúdil, ale jeho vplyv bol obmedzený kvôli nedôvere západných demokracií voči Stalinovi. Sovietsky zväz navrhol zvolanie konferencie európskych štátov na zabezpečenie mieru a kolektívnej bezpečnosti, čo Británia odmietla a odporučila Francúzsku a Československu zrušenie spojeneckých zmlúv s Moskvou. Tento odpor nezastavil Nemecko v obsadení Rakúska a následne sa Hitler zameral na Československo. Vyvíjal tlak na československú vládu, aby odstúpila pohraničné oblasti s nemeckými obyvateľmi. Po odmietnutí tejto požiadavky hrozil Nemecko vojenským útokom, čo viedlo Veľkú Britániu a Francúzsko k výzve československej vláde, aby územie odstúpila mierovou cestou, čo bolo tiež odmietnuté. Chamberlain potom požiadal Mussoliniho, aby sprostredkoval dialóg medzi Nemeckom a západnými

²⁶ NOVOTNÝ, A. *Teorie a praxe mezinárodních vztahů*. Bratislava : Eurokódex, 2011. s. 44.

²⁷ HART, L. *Dějiny druhé světové války*. Brno: Jota, 2004. s. 316.

mocnosťami, čo vyústilo v konferenciu v Mníchove 29. septembra 1938. Bez účasti Československa bolo rozhodnuté, že československé pohraničné oblasti s nemeckou väčšinou musia byť odstúpené Nemecku.²⁸

Z uvedeného vyplýva, že vedenie nacistického Nemecka nastavilo na jeseň 1938 kurz formálneho zlepšenia vzťahov so ZSSR. Potom, po anexii Sudet k Československu po Mníchovskej dohode, sa Poľsko stalo novým cieľom Hitlerových územných nárokov. Ako sa mnohí západní historici domnievajú, nacistický diktátor dúfal, že sa z tohto lokálneho konfliktu stane východiskový bod konfrontácie s Veľkou Britániou a západnými krajinami, ale snažil sa vyhnúť vojne na dvoch frontoch, a preto sa v tomto štádiu snažil vylúčiť ZSSR z účasti na konflikte.

Možno konštatovať, že Mníchovská dohoda, ktorá predstavovala ďalší územný zisk pre Nemecko, mala význam aj z iného dôvodu. Sovietsky zväz, ako kontinentálna veľmoc, ktorá bola navyše zmluvne zaviazaná Československu, bol z rozhodovacieho procesu vylúčený. Toto vylúčenie viedlo k prehodnoteniu a novému usporiadaniu spojenectiev a silových pomerov medzi európskymi štátmi.

1.3 Zbližovanie Sovietskeho zväzu a Nemecka

Sovietsky zväz pociťoval urážku z toho, že nebol pozvaný na mníchovské rokovania, a mal podozrenie, že zámernou stratégiou západných politikov bolo smerovať Hitlerovu agresiu na východ, pričom mu zanechali voľné pole v strednej a východnej Európe. Pre Stalina to znamenalo zmazanie rozdielu medzi nacistickým Nemeckom a západnými imperialistickými režimami, čo naznačovalo možnosť vzniku protisovietskej aliancie.²⁹

V prvej polovici roku 1939 sa situácia v Európe zhoršila, keď sa nemecká expanzia obrátila proti Poľsku, čím sa zvýšila hrozba novej vojny. Pre Sovietsky zväz sa už nesústredil na udržanie versaillského poriadku v spolupráci s Francúzskom a Veľkou Britániou, ale na predchádzanie vojne a zabezpečenie vlastnej bezpečnosti prostredníctvom využívania rozporov medzi imperialistickými štátmi.³⁰

Vojna medzi imperialistami bola pre boľševickú stratégiu vždy vnímaná ako príležitosť na oslabenie nepriateľského sveta a vytvorenie podmienok pre revolučné zmeny, za predpokladu, že vojna nezasiahne územie Sovietskeho zväzu. Stalin videl riešenie v stratégii prežitia na úkor iných štátov, čím chcel odvrátiť hrozbu veľkého

²⁸ HART, L. *Dějiny druhé světové války*. Brno: Jota, 2004. s. 317-318.

²⁹ EDELE, M. *Stalinism at War. The Soviet Union in World War II*. London : Bloomsbury, 2021. s. 29.

³⁰ EDELE, M. *Stalinism at War. The Soviet Union in World War II*. London : Bloomsbury, 2021. s. 30.

konfliktu a ochrániť Sovietsky zväz pred vojnou medzi Nemeckom a Západom. Ako neutrálny štát by Sovietsky zväz mohol z imperialistickej vojny profitovať, napríklad získaním území stratenej po prvej svetovej vojne.³¹

To korešpondovalo so Stalinovým vyhlásením, že *„naša zástava zostane zástavou mieru. Ak však vypukne vojna, potom nebudeme môcť sedieť so založenými rukami - budeme musieť vystúpiť, ale vystúpime poslední. A vystúpime preto, aby sme vhodili rozhodujúce závažie na miskú váh, závažie, ktoré by prevážilo všetko.“*³²

V roku 1939 sa Stalin ocitol pred rozhodnutím, ktorá medzinárodná aliancia mu prinesie najväčší benefit s minimálnym rizikom. Preto analyzoval všetky možnosti a ponuky, ktoré by mu mohli priniesť zúčastnené strany v nadchádzajúcom európskom konflikte.³³ Je zrejmé, že o najlepšie riešenie usilovali aj politici západných krajín a Nemecka.

Na jar 1939 Sovietsky zväz začal rokovania s Francúzskom a Veľkou Britániou s cieľom vytvoriť garancie pre európske štáty ohrozené agresiou Nemecka alebo Talianska. Britský návrh požadoval, aby Sovietsky zväz poskytol okamžitú vojenskú pomoc akémukoľvek susednému štátu, ktorý by čelil nemeckému útoku. Tento návrh bol však v rozpore so Stalinovou snahou vyhnúť sa vojne, a preto ho odmietol. Stalin naopak navrhoval vytvorenie aliancie medzi tromi mocnosťami, ktorá by poskytla záruky všetkým štátom medzi Baltským a Čiernym morom prostredníctvom záväznej vojenskej konvencie, zabezpečujúcej praktickú efektivitu aliancie. Avšak neochota Veľkej Británie a Francúzska prijať kompromisy, ktoré by mohli ohroziť suverenitu susedných štátov Sovietskeho zväzu, v prípade cez ktorých územia by mohla prejsť sovietska armáda v prípade konfliktu s Nemeckom, viedla k neúspechu rokovaní.³⁴ Nakoniec teda ani štáty, ktorých by sa týkala priama účasť, neboli ochotné udeliť Moskve takéto právomoci, obávajúc sa, že by potom bolo ťažké sovietske vojská prinútiť k odchodu.

Hitler a Ribbentrop sa nezaoberali problémami spojenými so štátnou suverenitou alebo existenciou menších národov, ktoré posudzovali len cez prizmu svojej mocenskej politiky. Nezaujímal ich ani domáca, ani medzinárodná verejná mienka, pričom dúfali v dohodu so Stalinom a Molotovom. Boli pripravení tvrdiť, že ich predchádzajúce

³¹ NOVOTNÝ, A. *Teorie a praxe mezinárodních vztahů*. Bratislava : Eurokódex, 2011. s. 45.

³² BROD, T. *Pakty Stalina s Hitlerem. Výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha : Naše vojsko, 1990. s. 8.

³³ KOUBSKÝ, P. *Stručné dějiny Ruska od Zlatej hordy cez Napoleona, Stalina až k Putinovi*. Bratislava : N press, s.r.o., 2022. s. 145.

³⁴ HART, L. *Dějiny druhé světové války*. Brno: Jota, 2004. s. 318.

nepriateľstvo voči sovietskemu komunizmu je minulosťou a že ich teraz spája spoločný odpor voči kapitalistickým demokraciám. Nemecko navyše ponúkalo Sovietskemu zväzu výhody, ktoré západné mocnosti neboli ochotné poskytnúť, vrátane neutrality a pozície mimo potenciálneho európskeho konfliktu, a v prípade záujmu aj možnosť vzájomnej dohody o spoločných záujmoch, ktorá by bola výhodná pre obe strany.³⁵ Na druhej strane zdôrazňovali, že od Veľkej Británie by Rusko mohlo dostať v najlepšom prípade len účasť vo vojne a nepriateľstvo s Nemeckom, čo by pre Rusko nebolo žiaduce.

Ešte pred začiatkom rokovaní s Nemeckom Sovietsky zväz signalizoval zmenu smeru svojej zahraničnej politiky, ktorá bola započatá po Mníchovskej dohode a ďalej potvrdená neúspešnými diskusiami o spojení s Veľkou Britániou a Francúzskom. Táto zmena spočívala v odvolaní Litvinova, ktorý mal prozápadnú orientáciu, z pozície ministra zahraničných vecí a jeho nahradení Molotovom, ktorý mal sklon k spolupráci s Nemeckom. Nemecko však zvažovalo aj druhú možnosť, ktorou by bola vojenská akcia proti Sovietskemu zväzu s pomocou Poľska namiesto vytvorenia spojenectva so Sovietskym zväzom proti Západu. Tento plán však obsahoval riziko, že by mohlo dôjsť k spojeniu západných krajín so Sovietskym zväzom proti Nemecku, čo by Nemecko pravdepodobne nedokázalo ustáť.³⁶

Je zrejmé, že práve tieto dôvody nakoniec presvedčili Hitlera aj Stalina o tom, že aliancia medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom predstavuje najlepšiu možnosť, vďaka čomu už neexistovali prekážky brániace dosiahnutiu vzájomnej dohody.

³⁵ HART, L. *Dějiny druhé světové války*. Brno: Jota, 2004. s. 319.

³⁶ NOVOTNÝ, A. *Teorie a praxe mezinárodních vztahů*. Bratislava : Eurokódex, 2011. s. 46.

2 PAKT MOLOTOV-RIBBENTROP MEDZI NEMECKOM A SOVIETSKYM ZVÄZOM

Pakt o neútočení medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom predstavuje jednu z najkontroverznejších kapitol v predvečernej histórii druhej svetovej vojny. Tento dokument, známy aj ako Molotov-Ribbentropov pakt, na prvý pohľad nepravdepodobné spojenectvo medzi nacistickým Nemeckom a komunistickým Sovietskym zväzom, otvoril dvere k radikálnej zmene mocenských vzťahov v Európe. Jeho strategický význam presahuje samotné záruky neútočenia medzi týmito dvoma mocnosťami, keďže obsahoval tajné dodatky rozdeľujúce sféry vplyvu v strednej a východnej Európe, čím v praxi predurčil geopolitickú mapu kontinentu na nasledujúce roky.

2.1 Pakt Molotov-Ribbentrop

Na popud Josifa Stalina a so súhlasom Adolfa Hitlera podpísali **tajný protokol** k dokumentu aj šéfovia dvoch zahraničnopolitických oddelení - Vjačeslav Molotov a Joachim von Ribbentrop. Stanovilo rozdelenie sfér vplyvu medzi ZSSR a nacistické Nemecko vo východnej Európe. Berlín si urobil nárok na Litvu a západné Poľsko, kým Moskva mala záujem o Lotyšsko, Estónsko, Fínsko, východné Poľsko a Besarábiu, ktorá bola súčasťou Rumunska. ZSSR popieral toto tajné prerozdelenie európskej mapy až do perestrojky na konci 80. rokov. Samotná „reorganizácia“ nasledovala okamžite: 1. septembra 1939, deň po ratifikácii paktu Najvyšším soviетom ZSSR, Nemecko napadlo Poľsko a rozpútalo druhú svetovú vojnu. 17. septembra Červená armáda vstúpila na poľské územie – pod zámienkou „ochrany životov a majetku“ ukrajinského a bieloruského obyvateľstva Poľska. Reťaz historických udalostí, ktoré sa dali do pohybu podpisom paktu, je nekonečná. Okrem okamžitého prepuknutia nepriateľských akcií v Európe k takýmto dôsledkom patrí aj kolaps myšlienky kolektívnej bezpečnosti s účasťou Moskvy, vytvorenie zóny sovietskeho vplyvu vo východnej Európe a pobaltských krajinách na desaťročia. ako Katynská tragédia - poprava niekoľkých desiatok tisíc zajatých dôstojníkov poľskej armády v ZSSR.³⁷

Hneď v čl. 1 sa uvádzalo, že „*Obe Vysoké zmluvné strany sa zaväzujú upustiť od akéhokoľvek násilného aktu, od akejkolvek vojnovkej akcie, od vzájomného napadnutia,*

³⁷ SEMENOVÁ, I. Sprisahanie dvoch najhorších foriem totalitarizmu. [online]. 2023. [cit. 2024-03-20]. Dostupné na internete: <https://nv.ua/world/geopolitics/pakt-molotova-ribbentropa-sem-maloizvestnyh-faktov-82-goda-spustya-posle-podpisaniya-50038549.html>

ktoré by vykonali buď samy, alebo v spojení s inými silami.“³⁸ Podľa čl. 6 sa pakt uzatvoril „na dobu desiatich rokov s tým, že ak ju nevypovie jedna z Vysokých zmluvných strán rok pred uplynutím tejto doby, bude platnosť automaticky predĺžená o ďalších päť rokov.“³⁹

Svetové mocnosti boli prekvapené podpisom paktu, ale ešte viac by ich prekvapili detaily tajnej doložky, ktorá riešila rozdelenie sfér vplyvu vo východnej Európe medzi Nemecko a Sovietsky zväz. Tajný protokol stanovil, že severná hranica Litvy bude deliacou líniou sfér vplyvu, pričom Sovietskemu zväzu pripadli Lotyšsko, Estónsko a Fínsko, zatiaľ čo Nemecko získalo Litvu. Rozdelenie Poľska bolo definované líniou riek Narev, Visla a San, pričom otázka existencie nezávislého poľského štátu mala byť riešená v priebehu ďalšieho politického vývoja. V juhovýchodnej Európe Nemecko vyjadrilo nezáujem angažovať sa⁴⁰, čo podľa nášho názoru umožnilo Sovietskemu zväzu získať Besarábiu, územie stratene po prvej svetovej vojne.

Pri stretnutí nemeckých a sovietskych delegátov panovala mimoriadne priateľská atmosféra, pričom sa zdôrazňovalo, že medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom neexistujú žiadne prirodzené protirečenia v záujmoch a že doterajšie prekážky vo vývoji priateľských vzťahov boli spôsobené výhradne intrigami zo strany Británie. Nemecký minister zahraničných vecí sľúbil Stalinovi pomoc pri zlepšovaní vzťahov medzi Sovietskym zväzom a Japonskom a zároveň uistoval, že nemecko-japonský Pakt proti Kominterne nebol zameraný proti Sovietskemu zväzu, ale skôr proti západným demokraciám. Obe krajiny tiež vyjadrili spoločný postoj voči Turecku, Británii a Francúzsku.⁴¹

Na stretnutí sa tiež vzájomne pripíjalo na zdravie, pričom Ribbentrop pripíjal na zdravie Stalina a sovietskej vlády, Molotov na zdravie Ribbentropa a nemeckého veľvyslanca v Moskve, a Stalin dokonca vzniesol prípitok na zdravie Hitlera, zdôrazňujúc jeho obľúbenosť medzi nemeckým národom.⁴²

Stalinove záverečné slová napokon dokumentovali dôležitosť celej situácie: „Sovietska vláda prikladá novému paktu veľkú vážnosť. Chcel by som svojim čestným

³⁸ MODERNÍDĚJINY.CZ. *Pakt Molotov-Ribbentrop*. [online]. 2013. [cit. 2023-12-28]. Dostupné na internete: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/tzv-pakt-molotov-ribbentrop-23-8-1939/>

³⁹ MODERNÍDĚJINY.CZ. *Pakt Molotov-Ribbentrop*. [online]. 2013. [cit. 2023-12-28]. Dostupné na internete: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/tzv-pakt-molotov-ribbentrop-23-8-1939/>

⁴⁰ KERSHAW, I. *Hitler 1936-1945: Nemesis*. 2. díl. Praha: Argo, 2004. s. 605.

⁴¹ KOMENDOVÁ, J. a kol. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2022. s. 251.

⁴² BLOCH, M. *Ribbentrop*. Praha: Naše vojsko CZ, 2007. s. 173.

slovom zaručiť, že Sovietsky zväz nezradí svojho partnera.“⁴³ Okolnosti uzavretia paktu jasne indikujú, akú dôležitú úlohu zohrával tento pakt pre obidve strany v momente jeho podpisu.

Mesiac po podpise Paktu o neútočení bol pripravený na podpis ďalší dokument medzi Sovietskym zväzom a Nemeckom, a to Zmluva o hraniciach a priateľstve, ktorá bola podpísaná v Moskve 28. septembra 1939 po porážke Poľska. Táto zmluva mala naoko za cieľ riešiť situáciu vzniknutú rozpadom poľského štátu, pričom jej hlavným zámerom bolo obnoviť mier a poriadok v danej oblasti a zabezpečiť pokojný život pre miestne obyvateľstvo v súlade s ich národnostnými charakteristikami. Nemecko a Sovietsky zväz si zmluvou rozdelili územie bývalého Poľska podľa dohodnutej línie, ktorú považovali za definitívnu hranicu ich národných záujmov a odmietli akúkoľvek zasahovanie tretích strán. Verejná správa na území západne od tejto línie mala prejsť pod nemeckú kontrolu a na území východne od nej pod kontrolu Sovietskeho zväzu. Obe vlády vyjadrili presvedčenie, že toto usporiadanie poslúži ako stabilný základ pre ďalší rozvoj priateľských vzťahov medzi ich národmi.⁴⁴

Zmluva obsahovala dôverný protokol, ktorý sa zaoberal emigráciou nemeckých občanov a ďalších osôb nemeckého pôvodu z území pod sovietskou kontrolou do Nemecka, ako aj presunom osôb ukrajinského a bieloruského pôvodu z území pod nemeckou kontrolou do Sovietskeho zväzu. Obe strany sľúbili, že nebudú brániť tomuto presunu obyvateľstva a že ochránia ich majetkové práva.⁴⁵

V zmluve bola tiež obsiahnutá ďalšia tajná časť, ktorá upravovala rozdelenie sféry vplyvu medzi obe mocnosti. Tajný dodatkový protokol k Paktu o neútočení bol upravený tak, že územie Litvy bolo vymenené za určité poľské územia, čím sa Litva stala súčasťou sovietskej sféry vplyvu. Nemecko na oplátku získalo lublinskú provinciu a časť varšavskej provincie. Zároveň sa stanovilo, že existujúce hospodárske dohody medzi Nemeckom a Litvou zostanú týmto dodatkom neovplyvnené.⁴⁶

Môžeme konštatovať, že zámerom a podstatou tohto dodatku bolo rozdelenie Poľska a iných východoeurópskych krajín medzi Nemecko a Sovietsky zväz. Tento dodatok viedol k následnej invázii Nemecka do Poľska 1. septembra 1939, čo oficiálne spustilo Druhú svetovú vojnu, a neskôr aj k sovietskej invázii do východného Poľska

⁴³ BROD, T. *Pakty Stalina s Hitlerem. Výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha : Naše vojsko, 1990. s. 38.

⁴⁴ BLOCH, M. *Ribbentrop*. Praha : Naše vojsko CZ, 2007. s. 174.

⁴⁵ KOMENDOVÁ, J. a kol. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2022. s. 252.

⁴⁶ BLOCH, M. *Ribbentrop*. Praha : Naše vojsko CZ, 2007. s. 202.

17. septembra 1939. Existencia tajného dodatku bola popieraná až do roku 1989, keď boli archívy Sovietskeho zväzu otvorené a potvrdili jeho existenciu.

Tento dodatok považujeme za príklad cynických geopolitických dohôd medzi veľmocami, ktoré mali za následok rozdelenie a okupáciu nezávislých štátov bez ohľadu na ich suverenitu alebo práva ich obyvateľov. Aj napriek tomu však niektoré zdroje konštatujú, že tento dokument bol potrebný na zaistenie bezpečnosti a pomohol Sovietskemu zväzu vydržať prvé, najťažšie obdobie Veľkej vlasteneckej vojny v roku 1941. Západ to však využíva na to, aby pokrytecky prezentoval pakt ako východiskový bod druhej svetovej vojny a ZSSR ako vinníka jej vypuknutia.⁴⁷

Sovietsky zväz existenciu tajného protokolu dlho popieral. V roku 1989 však Komisia Kongresu ľudových poslancov ZSSR o politickom a právnom posúdení sovietsko-nemeckej zmluvy o neútočení z roku 1939 potvrdila existenciu Tajného protokolu, hoci konštatovala, že jeho pôvodná verzia nebola nájdená ani v sovietskych, ani v zahraničných archívoch. Kópie, ktoré sú k dispozícii vládam ZSSR však môžu byť vzhľadom na súčasné poznatky považované za spoľahlivé. Komisia ďalej priznala, že pôvodný protokol bol zostavený na nemeckom Ministerstve zahraničných vecí a prijal ho Stalin a Molotov. „*Sovietski účastníci rokovaní, nech je to pre nich na hanbu, zabudli na svoje pôvodné želania o dvojitych zárukách nezávislosti pobaltských krajín. Nenaliehali na zahrnutie do protokolu pripravenosti Nemecka usmerniť Japonsko, uspokojili sa ústnymi sľubmi Ribbentropa.*“⁴⁸

Okrem Kongresu ľudových poslancov ZSSR sa k paktu a tajnému protokolu vyhradilo a odsúdilo ich mnoho odborníkov, napríklad Sergej Mironenko, riaditeľ Štátneho archívu Ruskej federácie uviedol, že „*Pakt Molotov-Ribbentrop je strategickou chybou, ak nie zločinom sovietskeho vedenia a osobne súdruha Stalina. Plnením dohody ZSSR posilnil armádu svojho nepriateľa.*“⁴⁹ Na rozdiel od Sergeja Mironenka sa však drvivá väčšina oficiálnych predstaviteľov historickej vedy takýmto vyhláseniam o Pakte aj v súčasnosti vyhýba.

⁴⁷ KIKNADZE V. G.- IZONOV V. V. *Vel'ká vlastenecká vojna 1941-1945 Mýty a realita*. [online]. 2010. [cit. 2024-03-21]. Dostupné na internete: <https://www.noo-journal.ru/pakt-molotova-ribbentropa-vzglyad-skvoz-gody/>

⁴⁸ KONGRES LUDOVÝCH POSLANCOV ZVÄZU SOVIETSKÝCH SOCIALISTICKÝCH REPUBLÍK. *Uznesenie Zboru ľudových poslancov Sovietskeho zväzu z 24. decembra 1989*. [online]. 1989. [cit. 2024-03-20]. Dostupné na internete: <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/183748-postanovlenie-sezda-narodnyh-deputatov-soyuza-sovetskih-sotsialisticheskikh-respublik-o-politicheskoy-i-pravovoy-otsenke-sovetsko-germanskogo-dogovora-o-nenapadenii-1939-g-24-dekabrya-1989-g>

⁴⁹ MIRONENKO, S. *Pakt Molotov-Ribbentrop a velké vítězstvo*. . [online]. 2019. [cit. 2024-03-20]. Dostupné na internete: https://www.stoletie.ru/territoriya_istorii/pakt_molotova-ribbentropa_i_velikaja_pobeda_423.htm

Ďalším záverom komisie bolo, že politické a štátne orgány Sovietskeho zväzu neboli informované o príprave protokolu. Molotov nemal splnomocnenie na podpísanie. Protokol bol vyňatý z ratifikačného procesu a nebol schválený zákonodarnými ani výkonnými orgánmi krajiny.⁵⁰

Z toho vyplýva, že Protokol bol podľa Sovietskeho zväzu v právnom zmysle nezákonným dokumentom, ktorý bol prijatý obchádzaním vnútorných zákonov ZSSR a porušením jeho zmluvných záväzkov voči tretím krajinám.

2.2 Význam paktu pre jednotlivé strany

Podpisom dohôd s Nemeckom Stalin dosiahol kľúčový krok k obnoveniu pozície, akú mal Sovietsky zväz za čias cárskeho Ruska, keďže si pod svoju kontrolu získal tri pobaltské štáty, Fínsko, časť Poľska a Besarábiu. Tým sa Sovietskemu zväzu na základe medzinárodných zmlúv vrátili takmer všetky územia, ktoré boli Rusku odňaté po prvej svetovej vojne. Tieto dohody mali pre Sovietsky zväz strategický význam aj z hľadiska zvýšenia jeho bezpečnosti, pretože útok Nemecka na Poľsko vytvoril konflikt s Veľkou Britániou a Francúzskom, čím sa znížila pravdepodobnosť vzniku koalície kapitalistických mocností proti Sovietskemu zväzu. Dohody tiež poskytli Sovietskemu zväzu čas na vojenské prípravy a posunuli jeho hranice západne, čo viedlo k posilneniu obrannej línie. Navyše, pakt oslabil vzťahy medzi Nemeckom a Japonskom, ktoré v tom čase viedlo konflikty so sovietskymi silami v Mongolsku. Ďalším dôležitým benefitom boli finančné úvery a dodávky z Nemecka, ktoré boli kritické pre rozvoj sovietskeho vojenského priemyslu.⁵¹

Na rozdiel od Sovietskeho zväzu, ktorý získal zaručené územné zisky podľa vzájomných zmlúv, Nemecko sa neopieralo o sľuby potenciálnych územných ziskov zmluvách. Jeho hlavným cieľom nebol zisk silnej sféry vplyvu cez diplomatické dohody, ale spoliehalo na svoju vojenskú moc a očakávalo, že si svoje územné ambície vybojuje silou. Pre Nemecko mali zmluvy strategický význam v tom, že poskytovali záruky, ktoré mu umožňovali realizovať svoje expanzívne plány bez obavy z vojny na dvoch frontoch.⁵² Možno konštatovať, že Pakt o neútočení dal Hitlerovi istotu na východnej hranici, čo mu umožnilo sústrediť sa na expanziu proti ostatným

⁵⁰ Tamtiež.

⁵¹ NOVOTNÝ, A. *Teorie a praxe mezinárodních vztahů*. Bratislava : Eurokódex, 2011. s. 47.

⁵² BLOCH, M. *Ribbentrop*. Praha : Naše vojsko CZ, 2007. s. 206.

európskym štátom a efektívne riešiť „poľskú otázku“ bez obavy z intervencie Sovietskeho zväzu.

Okrem toho, pakt umožnil Nemecku získať kontrolu nad takmer celou Európou v priebehu nasledujúcich 18 mesiacov, čo Hitler s entuziazmom vyjadril slovami: „Európa je moja! Nech si ostatní vezmú Áziu!“ Doplnujúce hospodárske dohody medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom zabezpečili obom stranám výhody: Nemecku dodávky kľúčových surovín a Sovietskemu zväzu dodávky strojov a technológií. Aj keď Sovietsky zväz deklaroval neutralitu v európskom konflikte, existovali prípady priamej vojenskej spolupráce s Nemeckom, ako napríklad poskytnutie sovietskej námornej základne v Murmansku nemeckému námorníctvu.⁵³

Pakt o neútočení, ktorý bol uzavretý v auguste 1939 a Zmluva o hraniciach a priateľstve, podpísaná mesiac neskôr, mali pre obidve zmluvné strany strategický význam, ale každá z nich z nich čerpala rozdielne výhody vzhľadom na ich odlišné pozície pred vojnou. Sovietsky zväz, ktorý ešte nebol plne pripravený na blížiacu sa vojnu, ale mal ambície vrátiť si stratené územia, získal možnosť vyhnúť sa konfliktu v jeho počiatočnej fáze a zároveň získať čas na prípravu.⁵⁴ Navyše získal územia zodpovedajúce svojim ambíciám do svojej sféry vplyvu.

Na druhej strane Nemecko, ktoré bolo na vojenský konflikt dobre pripravené, získalo výhodnú pozíciu pred začiatkom európskej vojny a implicitnú podporu Sovietskeho zväzu. Podľa nášho názoru tieto dohody tak priniesli výhody obom stranám. Je dôležité tiež zdôrazniť, že existencia tohto spojenectva medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom poukazuje na závažné zlyhanie zahraničnej politiky a diplomacie Veľkej Británie a Francúzska v predchádzajúcich rokoch.

2.3 Sovietsko-nemecký postup v prvom roku vojny

Jedným z prvých krokov, ktoré Pakt o neútočení medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom umožnil, bolo dohodnuté rozdelenie Poľska medzi tieto dve mocnosti. Pakt tak položil základ pre nemecký útok na Poľsko, pričom z diplomatickej komunikácie a osobných stretnutí medzi sovietskymi a nemeckými predstaviteľmi bolo jasné, že obidve strany mali záujem rýchlo a hladko vyriešiť "poľskú otázku" už v septembri 1939. Pôvodne plánovaný útok Nemecka na Poľsko 25. augusta bol odložený v dôsledku britskej reakcie na podpis paktu, keďže britská vláda prijala obranné

⁵³ BROD, T. *Pakty Stalina s Hitlerem. Výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha : Naše vojsko, 1990. s. 10.

⁵⁴ KOMENDOVIČ, J. a kol. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2022. s. 259.

opatrenia a zdôraznila svoje záväzky voči Poľsku ako reakciu na potenciálne nemecké vojenské akcie. Práve 25. augusta Británia posilnila tieto záväzky uzavretím oficiálnej zmluvy s Poľskom, čo malo v pláne uľahčiť mierové riešenie napätia medzi Nemeckom a Poľskom prostredníctvom priamych rokovaní. Hitler reagoval na britské kroky dočasným zastavením útoku a pokusom o rokovania s Poľskom, no keď vyhodnotil, že možný britský zásah môže byť odvrátený, 31. augusta vydal rozkaz k útoku na Poľsko, ktorý sa uskutočnil 1. septembra a tým odštartoval druhú svetovú vojnu. Z pohľadu Nemecka bolo dôležité, aby za vznik vojny bola zo západu pripísaná zodpovednosť Anglicku a Francúzsku.⁵⁵

Prvý konflikt vojny postavil proti sebe dve krajiny s veľmi rozdielnymi východiskami. Nemecko disponovalo enormným vojenským a priemyselným potenciálom, zatiaľ čo Poľsko čelilo hospodárskym slabostiam a jeho obranná stratégia bola značne improvizovaná. Preto nemecký postup proti Poľsku prebiehal rýchlo a už po dvoch dňoch nemeckí politici apelovali na sovietskych lídrov, aby aj ich vojská začali vojenské operácie proti Poľsku. Už 3. septembra Nemecko považovalo poľskú porážku za nevyhnutnú a pripravovalo sa na vojenskú okupáciu územia určeného pre nemeckú sféru vplyvu. Podľa nemeckých plánov by neaktívnosť Sovietskeho zväzu nútila nemecké sily k ďalšiemu postupu proti poľským jednotkám na území pridelenom Sovietskemu zväzu podľa dohody. Sovietsky zásah mal teda nielen pomôcť nemeckým silám na západnom fronte, ale bol tiež v súlade s dohodami paktu a v záujme Moskvy.⁵⁶

Sovietsky zväz bol prekvapený rýchlym postupom nemeckých vojsk a ešte nebol pripravený na zapojenie sa do konfliktu, preto vyzval nemecké velenie, aby neuzatváralo prímerie s Poľskom, kým sovietske jednotky nevstúpia do Poľska. Podľa Molotova by uzavretie prímeria Nemeckom znemožnilo Sovietskemu zväzu začať vlastnú vojenskú operáciu. Zároveň sovieti plánovali využiť úspech nemeckých vojsk na propagandistické účely, aby zásah bol prijateľný pre verejnosť a zároveň aby sa odvrátil dojem, že sú agresormi.⁵⁷ Tento zámer mala podporiť rétorika, že poľský štát a jeho vláda už fakticky prestali existovať a že predchádzajúce zmluvy medzi Sovietskym zväzom a Poľskom stratili svoju platnosť.

Dňa 17. septembra sovietske vojská prešli cez poľské hranice a v nasledujúcich dňoch si podľa dohôd z paktu podmanili predpísané územia. Budúci britský premiér

⁵⁵ KERSAUDY, F. *Hitler*. Praha : Brána, 2012. s. 78.

⁵⁶ KOMENDOVÁ, J. a kol. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2022. s. 262.

⁵⁷ SOKOLOV, B. *Sovětský svaz ve druhé světové válce*. Praha : Naše vojsko CZ, 2022. s. 351.

Winston Churchill komentoval sovietsku inváziu do Poľska slovami, že Rusko postupovalo vedené striktnou politikou svojich národných záujmov. Vyjadril ľútosť, že ruské sily nezaujali pozície na súčasnej línii ako priatelia a spojenci Poľska, ale ako útočníci, ktorí do krajiny vpadli. Churchill zdôraznil, že bolo zrejme nevyhnutné pre ochranu Ruska pred nacistickým nebezpečenstvom, aby ruské jednotky zaujali tieto pozície.

Deň po tom, ako sovietske sily vstúpili na poľské územie, bola zverejnená spoločná sovietsko-nemecká správa o ich koordinovaných akciách v Poľsku. Cieľom tejto správy bolo poskytnúť akceptovateľné vysvetlenie ich postupu, deklarujúc, že v záujme predchádzania akýmkoľvek neopodstatneným špekuláciám o úmysloch nemeckých a sovietskych síl pôsobiacich v Poľsku, vláda Nemeckej ríše a vláda ZSSR vyhlasujú, že ich vojenské operácie nemajú za cieľ porušiť ducha alebo písmeno Paktu o neútočení, ktorý bol uzavretý medzi týmito dvoma štátmi. Skôr sú ich ciele zamerané na obnovu mieru a poriadku v Poľsku, ktoré boli narušené kolapsom poľského štátu, a na podporu poľského obyvateľstva pri obnove podmienok pre ich politickú existenciu.⁵⁸

Všetko sa odohrало podľa vopred stanoveného plánu, keď sa sovietske a nemecké vojská stretli na predtým dohodnutej demarkačnej línii, čím efektívne ukončili existenciu poľského štátu. Pôvodné zámery sovietskej vlády a osobne Stalina umožniť existenciu porazeného Poľska sa zmenili v prospech delenia Poľska pozdĺž línie Pisa, Narev, Visla a San, pričom západná časť krajiny pripadla Nemecku a východná Sovietskemu zväzu. Bezprostredne po vyriešení poľskej otázky obidve vlády začali rokovania o konečnom usporiadaní poľského územia, čo vyústilo v podpis Zmluvy o hraniciach a priateľstve v Moskve 28. septembra 1939. Táto zmluva, rovnako ako predchádzajúce vyhlásenia, deklarovala cieľ vytvoriť trvalý mier a poriadok v regióne. Okrem vymedzenia hraničnej línie medzi záujmovými sférami a záväzku umožniť migráciu obyvateľstva medzi oboma územiami, obsahovala aj tajný protokol o upravení sfér vplyvu. Obidve strany sa navyše zaviazali neakceptovať na svojich územiach žiadnu poľskú politickú aktivitu namierenú proti druhej strane a zároveň sa zaviazali potlačiť takúto aktivitu v zárodku a informovať sa navzájom o prijatých opatreniach.⁵⁹ Týmto bolo v podstate potvrdený zánik poľského štátu, pričom cieľom Nemecka

⁵⁸ BROD, T. *Pakty Stalina s Hitlerem. Výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha : Naše vojsko, 1990. s. 55.

⁵⁹ KOMENDO VÁ, J. a kol. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2022. s. 271.

a Sovietskeho zväzu nebolo len územné rozdelenie, ale podľa nášho názoru aj eliminácia akýchkoľvek nacionalistických tendencií na území bývalého Poľska.

Revízia protokolu o rozdelení sfér vplyvu bola vykonaná na žiadosť Stalina, ktorého motivovala obava z nemeckej expanzie. Stalin, ktorý Hitlerovi nedôveroval, si želal vytvoriť adekvátne ochranné pásmo okolo Leningradu, čo mu poskytlo novo získané územie Litvy. Stalinove geostrategické kroky boli odôvodnené výhradne potrebou zabezpečenia sovietskej bezpečnosti, bez potreby ďalších vysvetlení. Hitler na tento návrh reagoval okamžitým súhlasom.⁶⁰

V súlade so Zmluvou o hraniciach a priateľstve bolo následne vydané spoločné vyhlásenie Nemecka a ZSSR, v ktorom obidve strany zdôraznili, že ukončenie vojnového stavu medzi Nemeckom a západnými mocnosťami, Anglickom a Francúzskom, by bolo v skutočnom záujme všetkých národov. Obe vlády teda apelovali na snahu ukončiť tento stav čo najskôr. Ak by sa ukázalo, že tieto snahy neprinesú očakávaný výsledok, bolo by to považované za dôkaz, že za pokračovanie vojny nesú zodpovednosť Anglicko a Francúzsko.⁶¹ Iróniou je, že krajiny, ktoré prispeli k vypuknutiu konfliktu svojimi ústupkami voči Nemecku a snažili sa vojne zabrániť, boli následne obvinené z jeho pokračovania, zatiaľ čo skutočný agresor prenášal vinu na iných.

Sovietsky zväz opäť zdôraznil, že obyvatelia západnej časti Ukrajiny a rovnako západnej časti Bieloruska entuziasticky uvítali svoje „oslobodenie“ z rúk Poľska, ktoré považovali za produkty nespravodlivej Versaillskej zmluvy, a s radosťou sa pripojili k spoločenstvu sovietskych národov. Tento krok mal ukázať snahu o ospravedlnenie vojenského zásahu obidvoch agresorov a zároveň prezentovať vojnu, ktorá pôvodne začala medzi Nemeckom a Poľskom, ako konflikt medzi Nemeckom a západnými mocnosťami, Anglickom a Francúzskom.⁶²

V nasledujúcich mesiacoch obidve strany pokračovali vo svojich propagandistických útokoch voči západným mocnostiam. Ribbentrop kritizoval britskú propagandu, ktorú obviňoval z pokusov o diskreditáciu a narušenie rozvíjajúcich sa vzťahov medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom. Na druhej strane Molotov vo svojom prejave 31. októbra obhajoval nemecké postavenie v konflikte, tvrdiac, že hitlerizmus sa nedá zničiť vojnou a že vojna proti hitlerizmu pod zámienkou boja

⁶⁰ KOMENDOVI, J. a kol. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2022. s. 273.

⁶¹ KERSAUDY, F. *Hitler*. Praha : Brána, 2012. s. 79.

⁶² BROD, T. *Pakty Stalina s Hitlerem. Výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha : Naše vojsko, 1990. s. 11.

za demokraciu je nielen absurdná, ale aj zločinná. Podľa neho vojna, ktorá sa vedie pod zástavou boja proti ideológii, predstavuje ešte väčšie nebezpečenstvo pre Európu a svet, označil ju za imperialistickú, s cieľom udržať si koloniálne ambície Anglicka a Francúzska. Molotov tiež spochybňoval, že by Nemecko bolo agresorom, tvrdiac, že Nemecko usiluje o rýchle ukončenie vojny a mier, zatiaľ čo Anglicko a Francúzsko sú tie, ktoré vojnu podporujú.⁶³

Stalin svoju rétoriku ešte viac pritvrdil, keď vyhlásil, že to nie Nemecko zaútočilo na Francúzsko a Anglicko, ale naopak, že tieto krajiny zaútočili na Nemecko a odmietli nemecké mierové návrhy, ako aj sovietske snahy o ukončenie vojny, čím si na seba vzali zodpovednosť za jej pokračovanie.

Možno konštatovať, že zahraničná politika Sovietskeho zväzu, ktorá bola naklonená Nemecku a súčasne nepriateľská voči západným demokraciám, sa odrazila aj v pokynoch pre Komunistickú internacionálu, v dôsledku čoho komunistické strany v demokratických krajinách Európy, najmä vo Francúzsku a Veľkej Británii, odmietli podporiť vojnu svojich vlád proti Hitlerovi.

Nemecko a Sovietsky zväz spustili celoeurópsky konflikt, ktorý sa odvíjal nielen na bojiskách, ale aj v diplomatických kruhoch, a už po prvom mesiaci bojov si rozdelili územie, ktoré bolo predtým dohodnuté v ich pakte. Po úspešnom vojenskom zásahu v Poľsku sa však každá zo zúčastnených krajín obrátila k plneniu vlastných vojenských cieľov a záujmov. Nemecko sa vydalo na expanzívnu cestu cez západnú Európu, zatiaľ čo Sovietsky zväz sa zameral na získavanie území, ktoré mu boli pridelené podľa paktu, a rozšíril svoj vplyv v príslušných oblastiach.

Stalin obrátil svoju pozornosť aj na Fínsko, ktoré považoval za kľúčové územie pre zabezpečenie bezpečnosti Sovietskeho zväzu. Aj keď vzťahy s Hitlerovým Nemeckom boli na povrchu stále priateľské, nedôvera voči nemeckému vodcovi viedla Stalina k prijímaniu opatrení na prevenciu možného nemeckého útoku. Sovietska vláda sa preto snažila zabezpečiť svoju pozíciu vo Fínsku, kde videla najväčšie riziko útoku. Avšak, na rozdiel od situácie v Poľsku, Fínsko sa sovietskym požiadavkám vzoprelo. Fínska vláda odmietla moskovské návrhy na úpravu hraníc, ktoré mali teoreticky zvýšiť obranyschopnosť Leningradu. Sovietska strana naopak argumentovala, že jej návrhy predložené Fínsku boli veľmi umiernené a obmedzovali sa len na nevyhnutné minimum

⁶³ KOMENDOVIÁ, J. a kol. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2022. s. 279.

potrebné pre zabezpečenie sovietskej bezpečnosti a vytvorenie priateľských vzťahov s Fínskom.⁶⁴

Vzhľadom na vzniknutú situáciu a európske geopolitické pomery Stalin očakával, že Fínsko preukáže porozumenie k sovietskym požiadavkám. Svoj postoj zdôvodňoval tvrdením, že Sovietsky zväz svojou vlastnou iniciatívou prispel k zabezpečeniu nezávislosti a suverenity Fínska, čo malo ilustrovať sovietsku oddanosť princípu slobodného národnostného rozvoja.⁶⁵ Pred začiatkom rokovaní s Fínskom tak sovietska strana opäť poukazovala na svoje diplomatické zručnosti a očakávala, že Fínsko urobí potrebné kompromisy.

Sovietsky zväz pôvodne navrhol uzavretie sovietsko-fínskeho paktu o vzájomnej pomoci, ale fínska vláda toto odmietla s odôvodnením, že takýto krok by bol v rozpore s ich politikou úplnej neutrality, a tak bol návrh stiahnutý. Potom sa sovietski predstavitelia zamerali na špecifické otázky zamerané na zabezpečenie bezpečnosti Sovietskeho zväzu. Navrhli posunutie sovietsko-fínskej hranice na Karelskej šiji severne od Leningradu o desiatky kilometrov. Ako kompenzáciu ponúkli Fínsku územie v sovietskej Karélii, ktoré bolo dvojnásobne väčšie než požadované územie od Fínska. Ďalej navrhli dočasný prenájom časti fínskeho územia na účely zriadenia vojenskej základne, s argumentom, že prítomnosť sovietskych vojenských základní na obidvoch prístupoch do Fínskeho zálivu by zabezpečila jeho bezpečnosť pred nepriateľskými akciami. Hoci Fínsko akceptovalo oprávnenosť sovietskych obáv o bezpečnosť Leningradu, súhlasilo len s obmedzenými ústupkami. Stalin však bol odhodlaný svoje ciele dosiahnuť a rozhodol sa pre vojenský zásah.⁶⁶

Deň pred začatím útoku Molotov vo svojom prejave obhajoval plánovanú sovietsku agresiu ako reakciu na nepriateľskú politiku fínskej vlády, ktorá nútila Sovietsky zväz k akcii na ochranu svojej zahraničnej bezpečnosti. Obvinil fínsku vládu z nepriateľského postoja v rokovaniach a z toho, že konala v prospech západných imperialistov. Tvrdil dokonca, že fínski militaristi ostreľovali sovietske jednotky v Leningrade, čo fínska strana poprela. Sovietska vláda vyhlásila, že sa necíti viazaná záväzkami z paktu o neútočení uzavretého s Fínskom a za situáciu zodpovednosť plne

⁶⁴ EDELE, M. *Stalinism at War. The Soviet Union in World War II*. London : Bloomsbury, 2021. s. 57.

⁶⁵ SOKOLOV, B. *Sovětský svaz ve druhé světové válce*. Praha : Naše vojsko CZ, 2022. s. 364.

⁶⁶ SOKOLOV, B. *Sovětský svaz ve druhé světové válce*. Praha : Naše vojsko CZ, 2022. s. 365.

pripísala Fínsku. Následne odvolala svojich zástupcov vo Fínsku a vydala rozkaz k vojenskej akcii.⁶⁷

Západné mocnosti vnímali kroky Sovietskeho zväzu ako snahu o anexiu alebo okupáciu fínskeho územia, alebo ako pokus zasahovať do vnútorných a medzinárodných záležitostí Fínska. Sovietska vláda takéto obvinenia odmietla, tvrdiac, že ak by Fínsko zachovalo priateľskú politiku, bolo by možné dosiahnuť dohodu aj s určitými územnými ústupkami. Na druhej strane, Nemecko podporovalo postoj Sovietskeho zväzu a nevyjadrovalo sympatie k fínskemu stanovisku. Nemecko poukazovalo na legitímnu potrebu Sovietskeho zväzu zabezpečiť obranu Leningradu a získať prístup k Fínskemu zálivu, zároveň obviňovalo britský vplyv na fínsku vládu z odmietnutia sovietskych návrhov, čo podľa Nemecka prispelo k vypuknutiu sovietsko-fínskeho konfliktu.⁶⁸

Vplyv britskej politiky na tento konflikt je zrejmý aj z fínskeho vyhlásenia pred vojnou, v ktorom Fínsko odmietlo akékoľvek ústupky Sovietskemu zväzu s odhodlaním bojovať za podpory z Anglicka, Ameriky a Švédska. Vo Fínsku sa rozpútala silná protisovietska kampaň a bola vyhlásená mobilizácia armády, ktorá 29. novembra 1939 podnikla provokačné akcie, pripomínajúce otvorené vojenské útoky.⁶⁹

Dňa 30. novembra spustila sovietska armáda vojenské operácie proti Fínsku, a v rovnaký deň fínska vláda vyhlásila Sovietskemu zväzu vojnu. Súčasne bola v pohraničnom meste Terioki založená tzv. Fínska ľudová republika pod vedením fínskych komunistov, ktorá okamžite podpísala so Sovietskym zväzom zmluvu o vzájomnej pomoci a priateľstve. Vláda tiež obvinila fínsku vládu z vyprovokovania vojny proti Sovietskemu zväzu a vyzvala obyvateľstvo, aby sa postavilo proti vláde a privítalo sovietsku armádu ako osloboditeľov od kapitalistického útlatku.⁷⁰

Sovietsky zväz si predstavoval rýchle vojenské obsadenie Fínska, avšak jeho vojská boli zastavené fínskou armádou pri pohraničných pevnostiach, čo bolo čiastočne podporované západnými mocnosťami. Očakávaný rýchly postup sovietskych jednotiek sa premenil na dlhú a náročnú pozíčnú vojnu, pri ktorej sovietske sily utrpeli veľké straty v boji proti technicky dobre vybavenému a odhodlanému protivníkovi. To vzbudilo v Fínsku nádeje na dosiahnutie prijateľného mieru s pomocou zvonka. Spoločnosť národov reagovala oficiálnym označením Sovietskeho zväzu za agresora,

⁶⁷ SOKOLOV, B. *Sovětský svaz ve druhé světové válce*. Praha : Naše vojsko CZ, 2022. s. 369.

⁶⁸ SOMMERVILLE, D. *Druhá světová válka den za dnem*. Praha : Mustang, 1995. s. 19.

⁶⁹ HART, L. *Dějiny druhé světové války*. Brno: Jota, 2004. 654 s.

⁷⁰ HART, L. *Dějiny druhé světové války*. Brno: Jota, 2004. 655 s.

vyzvala svoje členské štáty, aby pomohli Fínsku, a v decembri vylúčila Sovietsky zväz z tejto organizácie.

Bojové akcie boli viackrát dočasne prerušené, kým nakoniec na začiatku marca sovietske sily definitívne prekonali fínsku obranu. Dňa 12. marca 1940 bol v Moskve medzi oboma stranami podpísaný mierový dohovor. Fínsko súhlasilo s presunom svojej hranice so Sovietskym zväzom na severozápad od Ladožského jazera v oblasti Karelskej šije, odovzdalo Sovietskemu zväzu časti Rybárskeho a Stredného polostrova a na 30 rokov prenajalo polostrov Hanko, vrátane okolitých ostrovov. Na oplátku sa Sovietsky zväz zaviazal stiahnuť svoje vojská z oblastí, ktoré patrili Fínsku. Podmienky mierovej zmluvy boli pre Sovietsky zväz výhodnejšie než jeho pôvodné požiadavky pred vojnou, avšak vzhľadom na priebeh konfliktu nemohol byť Stalin plne spokojný. Uvedomoval si, že napriek fínskej porážke národ nebol morálne zlomený. Skutočné sovietske víťazstvo nebolo dosiahnuté a straty boli vysoké.⁷¹ Napriek tomu mala podľa nášho názoru mierová zmluva významný dopad na ďalší vývoj druhej svetovej vojny, pretože umožnila lepšie zabezpečenie Leningradu, ktorý neskôr odolal niekoľkomesačnému obliehaniu počas nemeckého útoku na Sovietsky zväz.

Súbežne so začiatkom sovietsko-fínskych rokovaní Stalin inicioval diplomatické diskusie aj s lídrami Litvy, Lotyšska a Estónska. Cieľom týchto rozhovorov bolo postupné začlenenie týchto troch baltských štátov do Sovietskeho zväzu, keďže aj ony, podobne ako Fínsko, mali pre Sovietsky zväz kľúčový význam v kontexte obrany pred potenciálnou nemeckou agresiou.⁷²

Rokovania vyústili do podpisu zmlúv o vzájomnej pomoci medzi Sovietskym zväzom a vládami všetkých troch baltských krajín. Tieto dohody mali spoločné základné princípy založené na vzájomnej pomoci v prípade útoku na ktorúkoľvek zo strán.⁷³ Tu by sme chceli poukázať, že v dôsledku geografickej polohy baltských štátov, ktorá umožňovala využitie ich územia pre potenciálne útoky na Sovietsky zväz, boli tieto zmluvy koncipované tak, aby Sovietskemu zväzu umožnili zakladať vojenské námorné základne a letiská na vybraných miestach v Litve, Lotyšsku a Estónsku. Taktiež umožňovali umiestnenie určitého počtu sovietskych vojenských jednotiek na ochranu týchto zariadení, čím sa mala posilniť obrana nielen Sovietskeho zväzu, ale aj samotných baltských štátov. Sovietski zástupcovia poukázali na to, že unikátna

⁷¹ FITZPATRICK, S. *Stručné dějiny Sovětského svazu*. Brno :Academia, 2023. s. 142.

⁷² FITZPATRICK, S. *Stručné dějiny Sovětského svazu*. Brno :Academia, 2023. s. 143.

⁷³ NOVOTNÝ, A. *Teorie a praxe mezinárodních vztahů*. Bratislava : Eurokódex, 2011. s. 350.

povaha týchto zmlúv nijako neimplikovala zasahovanie do vnútorných záležitostí Litvy, Lotyšska a Estónska.⁷⁴ Myslíme si, že to bolo skôr naopak, zmluvy explicitne uznávali suverenitu a nezávislosť zúčastnených štátov, zdôrazňujúc zásadu zdržania sa zasahovania do ich vnútorných záležitostí. Zmluvy boli založené na vzájomnom rešpekte štátnej, sociálnej a ekonomickej štruktúry zmluvných strán s cieľom predovšetkým posilniť mierovú a susedskú spoluprácu medzi týmito národmi.

Pri dosahovaní svojich cieľov v oblasti Baltu Sovietskemu zväzu napomáhal priaznivý postoj Nemecka a implicitný súhlas Veľkej Británie. V súlade s očakávaniami cieľom sovietskych predstaviteľov bolo anektovať tieto krajiny k Sovietskemu zväzu. Morálny úpadok, ktorý Sovietsky zväz zažil počas konfliktu s Fínskom, urýchlil tento proces, a tak v lete 1940 Sovietsky zväz vyslal vojská do týchto krajín. Ako zámienku použili tvrdenie, že napriek zmluvám o vzájomnej pomoci nedošlo k očakávanému zbližovaniu medzi signatárskymi štátmi, kvôli odporu vládnych buržoáznych vrstiev v Litve, Lotyšsku a Estónsku. Tvrdil, že tento odpor viedol k zintenzívneniu nepriateľských aktivít voči Sovietskemu zväzu s využitím tzv. Baltskej dohody, ktorá pôvodne zahŕňala iba Lotyšsko a Estónsko ako členov vojenského zväzku proti Sovietskemu zväzu, ale ku koncu roku 1939 sa mala rozšíriť aj o Litvu.⁷⁵

Vládne sféry baltských štátov boli podľa sovietskych tvrdení dlhodobo zapojené do intríg proti zásadám dobrých susedských vzťahov so Sovietskym zväzom. Podľa Molotova tieto intrigy často podnecovali Anglicko a Francúzsko, ktoré sa údajne snažili vyvolávať nedôveru a konflikty medzi Sovietskym zväzom a Nemeckom. Ako reakcia na tieto aktivity boli do týchto troch štátov vyslaní špeciálni politickí delegáti a vojenské jednotky sovietskych síl s cieľom zabezpečiť vznik nových, Sovietskemu zväzu priateľských vlád. V dôsledku toho sa v následných voľbách obyvatelia Litvy, Lotyšska a Estónska pod nátlakom vyjadrili pre znovupripojenie k Sovietskemu zväzu, ku ktorému napokon došlo 21. júla 1940.⁷⁶

Proces soviетizácie v baltských krajinách je najvýstižnejšie ilustrovaný notou, ktorú litovský veľvyslanec v Nemecku zaslal Ribbentropovi. V tejto note litovský veľvyslanec poukazuje na to, že Sovietsky zväz 14. júla pod zámienkou vydal Litve ultimátum, v ktorom vyžadoval odstúpenie ústavnej vlády Litvy, postavenie ministra vnútra a šéfa tajnej polície pred súd bez konkrétnych obvinení, a zároveň umožnenie

⁷⁴ NOVOTNÝ, A. *Teorie a praxe mezinárodních vztahů*. Bratislava : Eurokódex, 2011. s. 351.

⁷⁵ BIERMANN, K. - BYSTRICKÝ, D. *Kronika druhej svetovej vojny*. Bratislava : Fortuna Libri, 2007. s. 278.

⁷⁶ SOMMERVILLE, D. *Druhá světová válka den za dnem*. Praha : Mustang, 1995. s. 27.

neobmedzeného vstupu sovietskych vojsk na litovské územie. Nasledujúci deň sovietska armáda napadla litovskú hranicu, prekročila ju a obsadila celú Litvu, pričom boli násilne presadená prosovietska vláda a celá administratíva bola podrobená sovietskej kontrole. Aby sa Litva úplne integrovala do Sovietskeho zväzu, boli vyhlásené parlamentné voľby, ktoré však boli manipulované tak, aby odrážali vôľu litovského ľudu podľa sovietskych predstáv. Ako preventívne opatrenie proti akejkoľvek forme odporu boli pred voľbami zakázané všetky litovské organizácie, zastavená tlač a uväznené vplyvné osobnosti. Do vládnych a bezpečnostných funkcií boli umiestnené osoby považované predtým za štátne nepriateľov, pričom Komunistická strana bola jedinou politickou silou, ktorej bolo dovolené legálne pôsobiť. Takto zvolený parlament bol v podstate len marionetou v rukách komunistickej strany a tým pádom aj sovietskej vlády. Dňa 21. júla parlament schválil rezolúciu o implementácii sovietskeho systému a o začlenení Litvy do Sovietskeho zväzu.⁷⁷

Možno uviesť, že Sovietsky zväz si týmto postupom v podstate zabezpečil úplnú kontrolu nad baltskou oblasťou, pričom väčšina cieľov dohodnutých v pakte bola úspešne dosiahnutá. V tom istom čase, keď Nemecko postupovalo až na územie Francúzska, Stalin si uvedomil, že odpor Francúzska neoslabuje nemecké vojská v očakávanej miere, a preto sa rozhodol urýchlene si prisvojiť zvyšnú časť územia podľa tajných dohôd.

Riešenie poslednej otázky, ktorou sa zaoberal Sovietsko-nemecký pakt, sa napokon uberalo očakávaným smerom, dokonca s niektorými dodatočnými výhodami. Koncom júna 1940 Molotov požiadal rumunskú vládu, aby okrem vrátenia Besarábie Sovietskemu zväzu odovzdala aj severnú Bukovinu. Nemecko síce vystúpilo proti tomuto sovietskemu požiadavku. Hoci vyjadrilo nezáujem o Besarábiu, s výnimkou zabezpečenia presídlenia tam žijúceho nemeckého obyvateľstva do Nemecka, sovietska požiadavka na Bukovinu bola v rozpore s nemeckými záujmami. Podľa Ribbentropa Bukovina, kedysi rakúska korunná provincia a husto osídlená Nemcami, bola súčasťou Rumunska, kde Nemecko malo ekonomické záujmy. Preto Nemecko vyjadrilo výrazný záujem o to, aby sa tieto oblasti nestali bojiskom. Rezignácia na Bukovinu, ktorá nikdy nepatrila cárskemu Rusku, by podľa názoru Nemecka výrazne zjednodušila mierové riešenie situácie.⁷⁸

⁷⁷ SOMMERVILLE, D. *Druhá svetová válka den za dňem*. Praha : Mustang, 1995. s. 30.

⁷⁸ BIERMANN, K. - BYSTRICKÝ, D. *Kronika druhej svetovej vojny*. Bratislava : Fortuna Libri, 2007. s. 284.

Molotov zdôraznil, že Sovietsky zväz preferuje mierové vyriešenie situácie, ale odmietol nemecké výhrady k prideleniu severnej Bukoviny so zdôvodnením, že územie predstavuje poslednú časť zjednotenej Ukrajiny, čo vyžaduje, aby bola táto otázka riešená spoločne s Besarábiou. Napriek nemeckým protiargumentom rumunská vláda ustúpila požiadavkám Sovietskeho zväzu a 28. júna 1940 sovietske jednotky prevzali kontrolu nad spomínanými územiami. Tento krok, ktorý prekročil pôvodné dohody paktu, vyvolal nesúhlas Nemecka, čo naznačovalo prvé praskliny v ich vzťahoch.⁷⁹

Na začiatku leta 1940 si tak spojenecké mocnosti upevnili svoje pozície vo vonkajšej politike. Sovietsky zväz si rozšíril územie o významné časti vrátane Poľska, Besarábie, severnej Bukoviny a troch pobaltských štátov. Nemecko na západe dosiahlo víťazstvo nad Francúzskom a smerovalo k porazeniu Veľkej Británie, svojho posledného súpera.⁸⁰ Možno konštatovať, že napriek vnútorným napätiam, vzťahy medzi Sovietskym zväzom a Nemeckom na verejnosti zostali priateľské, čo obe krajiny považovali za kľúčový záujem.

Prvý rok vojny bol poznačený spoluprácou a priateľstvom medzi Sovietskym zväzom a Nemeckom, čo sa odráža na mnohých prípadoch. Spoločne sa oslavovali víťazstvá, napríklad prostredníctvom parád na oslavu pádu Poľska, sovietske vedenie posielalo Hitlerovi gratulácie k úspechom v Varšave a Paríži a vyjadrovalo podporu nemeckým vojenským akciám v Dánsku a Nórsku. Sovietsky zväz tiež prerušil diplomatické vzťahy s mnohými krajinami, ktoré boli okupované Nemeckom a ktorých vlády sídlili v exile v Londýne, a nadviazal kontakty s vládami vo Francúzsku a na Slovensku, ktoré boli naklonené Nemecku. V decembri 1939 Stalin v reakcii na Ribbentropove gratulácie k jeho šesťdesiatinám hovoril o sovietsko-nemeckých väzbách ako o priateľstve, ktoré bolo upevnené spoločnými obetami.⁸¹

Napriek výrazným úspechom, ktorých dosiahli Sovietsky zväz a Nemecko v období od septembra 1939 do augusta 1940, si sovietska vláda bola vedomá, že blížiaci sa koniec prvého roka vojny v Európe neznamenal jej definitívne ukončenie. Skôr očakávali, že sa nachádzajú na začiatku novej fázy vojenského napätia medzi Nemeckom a Talianskom na jednej strane a Veľkou Britániou na strane druhej. Veľká Británia, hoci bola izolovaná, mohla rátať s podporou od Spojených štátov. Sovietsky

⁷⁹ SOMMERVILLE, D. *Druhá svetová válka den za dnem*. Praha : Mustang, 1995. s. 31.

⁸⁰ BIERMANN, K. - BYSTRICKÝ, D. *Kronika druhej svetovej vojny*. Bratislava : Fortuna Libri, 2007. s. 287.

⁸¹ NOVOTNÝ, A. *Teorie a praxe mezinárodních vztahů*. Bratislava : Eurokódex, 2011. s. 49.

zväz sa v tomto konflikte považoval za verného prívrženca mieru a neutrality, pričom zdôrazňoval, že všetky jeho zahraničnopolitické úspechy boli dosiahnuté mierovými prostriedkami. Tvrdil, že mierové riešenie situácií v baltických štátoch a v Rumunsku prebehlo s aktívnou účasťou a podporou širokých ľudových vrstiev týchto krajín.⁸²

Ako sme naznačili, spočiatku boli sovietsko-nemecké vzťahy pozitívne, čo sa však postupne začalo meniť opačným smerom.

⁸² BROD, T. *Pakty Stalina s Hitlerem. Výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha : Naše vojsko, 1990. s. 93.

3 ĎALŠÍ VÝVOJ VZŤAHOV MEDZI NEMECKOM A SOVIETSKYM ZVÄZOM

Pakt o neútočení, ako vyplýva z predošlej kapitoly, nebol len prostým diplomatickým dokumentom sľubujúcim mier medzi dvoma historickými rivalmi; bol to vypočítavý manéver, ktorý umožnil obom signatárom dosiahnuť svoje krátkodobé strategické ciele. Pre Nemecko odstránil obavu z dvojfrontovej vojny, čím Hitlerovi umožnil sústrediť sa na expanziu na západ. Pre Sovietsky zväz znamenal získanie času potrebného na posilnenie svojej vojenskej kapacity a rozšírenie svojich hraníc na západ, čo Stalin vnímal ako kľúčové pre zvýšenie bezpečnosti štátu. Tento pakt tak predstavuje fascinujúci príklad realpolitiky, kde ideologické rozdiely boli dočasne odložené bokom v mene mocenských záujmov. Jeho podpis, následky a nakoniec aj zrada, ktorá ho ukončila, mali hlboký dopad na priebeh druhej svetovej vojny a na osudy miliónov ľudí v Európe.

3.1 Prvé problémy v spojeneckom zväzku

V druhej polovici roka 1940 začalo spoločné priateľstvo medzi Sovietskym zväzom a Nemeckom postupne strácať svoju pevnosť. Hitler stál pred dilemou, ako ukončiť konflikt, ktorý sám inicioval, pričom mal tri možnosti: pokúsiť sa poraziť Veľkú Britániu, dosiahnuť s ňou mierovú dohodu alebo sa obrátiť proti Sovietskemu zväzu a využiť jeho zdroje na zničenie Británie. Počas leta skúšal prvé dve možnosti, keď najprv navrhol Británii mier, v ktorom by sa vzdala svojich predvojnových nemeckých kolónií a nezasahovala do európskych záležitostí výmenou za bezpečnostný záväzok voči britskému impériu. Keď Churchill tento návrh odmietol, Hitler sa pokúsil zničiť britské letectvo a zvažoval inváziu na britské ostrovy. Avšak po neúspechu nemeckého letectva a nedostatku vylod'ovacích plavidiel sa Hitler obrátil na tretiu možnosť a začal plánovať útok na Sovietsky zväz.⁸³

Už v júli Hitler nariadil prípravu predbežných plánov na útok proti Sovietskemu zväzu, s výhľadom na dosiahnutie rozhodujúceho víťazstva vo vojne. Avšak, ešte nebol pripravený vydávať rozkazy na útok. Pôvodne zamýšľal preskúmať možnosť presvedčiť Sovietsky zväz k spoločnej ofenzíve proti Británii, alebo sa sám snažil poraziť Britániu pred tým, ako sa otočí smerom na východ. Stalin si bol vedomý nepriaznivej situácie,

⁸³ TAYLOR, A. J. P. *Príčiny druhej svetovej vojny*. Bratislava : PERFEKT, 2005. s. 31.

v ktorej sa ocitol. Rýchle zrútenie Francúzska zničilo sovietske nádeje na dlhú a vyčerpávajúcu vojnu podobnú prvej svetovej vojne. Bol si vedomý, že ak by Nemecko zdolalo aj poslednú prekážku - Britániu, mohlo by sa potom slobodne obrátiť proti východu. Po zabezpečení všetkých územných ziskov podľa paktu a posilnení svojho strategického postavenia sa Stalin rozhodol pre politiku diplomatického uzmierovania s Nemeckom. Výsledkom bolo podpísanie obchodnej dohody, podľa ktorej sa Sovietsky zväz zaviazal dodávať Nemecku suroviny výmenou za uhoľ a priemyselné výrobky.⁸⁴

Žiadny z krokov, ktoré Stalin podnikol, nemohol zmeniť skutočnosť, že Nemecko sa stalo vedúcou mocnosťou v strednej Európe. Hitler jasne vyjadril, že neakceptuje žiadne sovietske rozšírenie mimo dohodnutých hraníc tajného protokolu. V auguste Nemecko a Taliansko prinútili Rumunsko, ktoré Stalin pokladal za časť sovietskej sféry vplyvu, odovzdať určité územia Maďarsku. Hitler sa rozhodol chrániť rumunské ropné zdroje a poskytol Rumunsku záruky spolu s vojenskou podporou, čo možno interpretovať ako prvý priamy konflikt s Sovietskym zväzom. V rovnakom období napätie narastalo aj vo Fínsku, ktoré bolo po podpísaní mierovej zmluvy pod významným vplyvom Sovietskeho zväzu, ale napriek tomu umožnilo nemeckým jednotkám prechod cez svoje územie do severného Nórska. Nemecko navyše poskytovalo Fínsku značné množstvo zbraní, čo mohlo slúžiť len na posilnenie Fínska v prípade sovietskeho nátlaku. Keď Molotov požadoval od Berlína konkrétne informácie, dostal len vyhýbavé odpovede. V tom čase sovietske a nemecké jednotky stáli proti sebe pozdĺž celého frontu od polárneho kruhu až po Balkán.⁸⁵

Stalina najviac znepokojovala udalosť, ktorá sa odohrala 17. septembra 1940, keď bol podpísaný Trojstranný pakt. Tento pakt zaviazal jeho signatárov - Nemecko, Taliansko a Japonsko, ktoré tvorili Os Berlín-Rím-Tokio - k spoločnej účasti vo vojne proti akémukoľvek štátu, ktorý by podporil Britániu. Hoci pakt formálne uvádzal, že by vzťahy medzi týmito veľmocami a Sovietskym zväzom mali zostať nezmenené, Stalin sa cítil ohrozený. Obával sa, že signatári paktu sa nakoniec obrátia proti Sovietskemu zväzu.⁸⁶ Navyše, fakt, že bol o existencii paktu informovaný až po jeho podpísaní, poukazoval na to, že bol úmyselne vynechaný z predchádzajúcich rokovaní.

Počas jesene napätie medzi oboma diktátormi narastalo natoľko, že sa rozhodli využiť svoje klesajúce spojenectvo vo svoj prospech poslednýkrát. Hitler usiloval o to,

⁸⁴ SOMMERVILLE, D. *Druhá svetová válka den za dnem*. Praha : Mustang, 1995. s. 64.

⁸⁵ ZUBOV, A. *Dějiny Ruska 20. století. 1940-2007*. Praha : Kosmas s.r.o., 2015. s. 171.

⁸⁶ ZUBOV, A. *Dějiny Ruska 20. století. 1940-2007*. Praha : Kosmas s.r.o., 2015. s. 171.

aby presvedčil Stalina k spoločnému útoku proti Británii, čo by mu umožnilo dosiahnuť úplnú dominanciu v západnej a strednej Európe a následne by sa mohol s väčšou istotou obrátiť proti Sovietskemu zväzu. Stalin sa snažil získať viac času, dúfajúc, že Hitler sa v určitom bode preceňuje. V októbri Ribbentrop poslal Stalinovi list, kde prezentoval nemeckú interpretáciu nedávnych udalostí, pripisujúc sovietsko-nemecké rozpory britskej zákernosti. Zdôraznil, že Trojstranný pakt nie je zameraný proti Sovietskemu zväzu, ale proti USA, a označil Stalina za vítaného partnera v povojnovom delení koristi medzi európskymi diktátormi a Japonskom. Na záver listu Ribbentrop pozval Molotova do Berlína, naznačujúc možnosť diskusie o vstupe Sovietskeho zväzu do Trojstranného paktu počas jeho návštevy. Stalin návštevu schválil a určil jej dátum na začiatok novembra.⁸⁷

Rokovania v Berlíne, ktoré sa začali 12. novembra za účasti Molotova, Ribbentropa a samotného Hitlera, prezentovali komplikovanú situáciu pre Sovietsky zväz. Stalin mal obavy, že prispieť k nemeckému víťazstvu nad Britániou by nebol v jeho záujme, avšak zároveň sa obával, že ak by Nemecko porazilo Britániu bez sovietskej podpory, riskoval by stratu príležitosti na získanie časti Hitlerových ziskov. Stalin bol rozhodnutý vyhnúť sa návratu k Versaillskému poriadku a udržať si svoje postavenie odolávaním akýmkoľvek zmenám. Molotov mal preto obmedzený manévrovací priestor v rokovaníach, zvažovaný sovietskymi očakávaniami o možnej expanzii Hitlera v roku 1941 a predpokladom, že ak by Stalin s Hitlerom nespolupracoval v útoku na Britské impérium, Nemecko by mohlo namiesto toho zaútočiť na Sovietsky zväz.⁸⁸

Na úvod rokovaní Ribbentrop vysvetlil dôvody, prečo je víťazstvo Nemecka neodvratné, a nabádal Molotova, aby Sovietsky zväz vstúpil do Trojstranného paktu. Ribbentrop argumentoval, že po úspešnom ukončení vojny by bolo možné určiť sféry vplyvu medzi Nemeckom, Talianskom, Japonskom a Sovietskym zväzom, čo by nemalo viesť k žiadnym konfliktom, keďže záujmy každej krajiny by boli v rôznych regiónoch. Ponúkol Sovietskemu zväzu prístup k moru na juhu a očakával od sovietskej delegácie súhlas. Molotov však k návrhu prejavil zdržanlivosť.⁸⁹ Aj keď vyjadril v princípe ochotu pristúpiť k paktu, naznačil, že určenie sfér vplyvu nie je možné riešiť počas jednej návštevy v Berlíne a pozval Ribbentropa na ďalšie diskusie do Moskvy.

⁸⁷ SHIRER, W. L. *Vzestup a pád Třetí říše*. Praha : Naše vojsko, 2006. s. 106.

⁸⁸ SOMMERVILLE, D. *Druhá světová válka den za dnem*. Praha : Mustang, 1995. s. 72.

⁸⁹ KERSHAW, I. *Hitler 1936-1945: Nemesis. 2. díl*. Praha : Argo, 2004. s. 693.

Molotovovo zdržanlivosť bola pokusom získať čas, ktorý bol nevyhnutný pre Stalinovo riešenie komplikovanej situácie. Hitler ponúkal Stalinovi podiel na porážke Británie, no ak by Stalin súhlasil, Sovietsky zväz by sa mohol ocitnúť bez ochrany pred potenciálnymi spojencami v Trojstrannom pakte, ktorí už v minulosti podpísali pakt proti Kominterne. Naopak, ak by Británia podľahla bez sovietskej pomoci, mohlo by to byť pre Sovietsky zväz výhodnejšie, pretože by mu to umožnilo zlepšiť svoje strategické postavenie pred nevyhnutným konfliktom s Hitlerom.⁹⁰

Toto stretnutie odhalilo nielen neúspech alebo neochotu dosiahnuť spoločnú dohodu o budúcom smerovaní vojny, ale aj rozpory, obviňovania a nedôveru medzi oboma stranami v ďalších kľúčových otázkach. Medzi problémami vyplynuli nemecké sťažnosti na to, že Litva nebol primeraným ekvivalentom za územie Poľska a že Sovietsky zväz si pripojil severnú Bukovinu bez predchádzajúcej dohody alebo konzultácie s Nemeckom. Molotov na druhej strane vnímal nemecké územné záruky dane Rumunsku ako nepriateľský akt voči Sovietskemu zväzu, ktorý mal záujem nielen o severnú, ale aj o južnú Bukovinu. Hlavný rozpor však vznikol, keď Molotov opakovane žiadal nemecké súhlasenie s konečným riešením fínskej situácie, ktorá sa počas leta vďaka nemeckej podpore vyostрила a viedla k protisovietskej kampani. Hitler však vyhlásil, že akékoľvek ďalšie uplatňovanie sovietskych nárokov voči Fínsku by mohlo vyvolať novú vojnu v baltickej oblasti, čo bolo pre Nemecko úplne neprijateľné. Hitler a Ribbentrop sa snažili presvedčiť Molotova, že Nemecko už prakticky vyhralo vojnu proti Británii a teraz je na rade delenie britského imperiálneho dedičstva. Posledná diskutovaná záležitosť bola prístupenie Sovietskeho zväzu k Trojstrannému paktu a dohoda o rozdelení budúcich sfér vplyvu, s čím Molotov v zásade súhlasil, ale konečné rozhodnutie nechal na Stalinovi. Berlínske rokovania teda nesplnili svoj účel a Ribbentropova plánovaná návšteva Moskvy sa nikdy neuskutočnila.⁹¹

Na konci novembra obdržal Ribbentrop od Stalina podmienky pre vstup Sovietskeho zväzu do Trojstranného paktu. Tieto požiadavky zahŕňali stiahnutie nemeckých vojsk z Fínska a poskytnutie voľnej ruky Sovietskemu zväzu v tejto oblasti, uzatvorenie vojenskej aliancie medzi Bulharskom a Sovietskym zväzom s povolením zriadiť sovietsku vojenskú základňu na bulharskom území, a tiež, aby Turecko umožnilo zriadenie sovietskych základní na svojom území. Nemecko by malo zároveň

⁹⁰ SOMMERVILLE, D. *Encyklopedie druhé světové války*. Praha : Naše vojsko CZ, 2013. s. 97.

⁹¹ SOMMERVILLE, D. *Druhá světová válka den za dnem*. Praha : Mustang, 1995. s. 76.

zdržať sa akéhokoľvek zásahu, ak by Sovietsky zväz využil vojenskú silu na dosiahnutie svojich strategických cieľov na Balkáne a v oblasti Dardanel. Ďalej sa požiadavky týkali Japonska, ktoré by malo vzdať sa svojich nárokov na ťažobné práva na ostrove Sachalin.⁹²

Podľa nášho názoru, Stalin pravdepodobne vedel, že jeho navrhované podmienky nebude Nemecko ochotné akceptovať, pretože by to znamenalo výrazné obmedzenie nemeckých expanzných plánov na východ a nebola ponúknutá žiadna recipročná ústupka zo strany Sovietskeho zväzu. Stalinova odpoveď teda mohla slúžiť skôr ako deklarácia sovietskych záujmových sfér a varovanie pred ich porušením.

Hitler na Stalinove podmienky nereagoval, pretože už v deň Molotovovho príchodu do Berlína rozkázal pokračovať vo všetkých prípravách na inváziu do Sovietskeho zväzu. Rozhodnutie bolo odložené až do schválenia operačného plánu. Hitler sa rozhodol medzi útokom na Sovietsky zväz pred alebo po porážke Veľkej Británie, pričom Molotovova návšteva mu pomohla urobiť toto rozhodnutie. V deň Molotovovho odchodu z Berlína Hitler nariadil prepracovanie letných plánov na operačný plán útoku na Sovietsky zväz, ktorý mal byť realizovaný najneskôr v lete 1941. Keď koncom novembra obdržal Stalinove podmienky, Hitler rozkázal, aby Nemecko na ne neodpovedalo. Nemecké vojenské prípravy na útok proti Sovietskemu zväzu sa rozbehli s novou intenzitou. Rozhodujúci moment pre osud sovietsko-nemeckého spojenectva nastal 18. decembra 1940, keď Hitler podpísal smernicu k tajnému plánu Barbarossa, ktorý mal za cieľ „rozdrviť“ Sovietsky zväz v bleskovej kampani ešte pred ukončením vojny s Anglickom.⁹³

3.2 Operácia Barbarossa - vypovedanie paktu Nemeckom

Vzhľadom na vývoj udalostí v vzťahoch medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom je možné, že Stalin podcenil pravdepodobnosť rýchleho zamerania Nemecka na útok proti Sovietskemu zväzu. Zdá sa, že predpokladal, že Hitler bude postupovať opatrne a nebude riskovať inváziu do rozsiahleho ruského územia, pokiaľ nebude vojna na západe ukončená. Tento odhad však nebol správny. Hitler veril v schopnosť svojej armády prekonať akékoľvek prekážky a nebral v úvahu potrebu ukončenia západného frontu pred začatím východnej kampane. Stalin si tiež mylne interpretoval Hitlerov

⁹² ŠVANKMAJER, M. *Dějiny Ruska*. Praha : NLN s.r.o., 2004. s. 416.

⁹³ TKADLEČKOVÁ, H. *Úvod do politických dejín Európy (1871 - 1945)*. Nitra : Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa 2011, s. 90.

záujem o začlenenie Sovietskeho zväzu do Trojstranného paktu ako znak, že rok 1941 bude pokračovať v úsilí poraziť Veľkú Britániu, a očakával, že skutočné nebezpečenstvo vojny s Nemeckom nastane až v roku 1942.⁹⁴

Možno predpokladať, že dislokácia sovietskych vojsk na západných hraniciach mohla naznačovať úvahy o preventívnej vojne proti Nemecku v roku 1941, ale Stalin pravdepodobne očakával, že pred prípadným útokom by Hitler predložil tvrdé ultimátum, čo mu dalo čas na zváženie situácie. Tieto predpoklady boli však chybné, pretože vychádzali z predstavy racionálneho uvažovania Hitlera, čo sa pri bližšom pohľade na jeho politiku od nástupu k moci ukázalo ako nerealistické. Hitlerova politika bola charakteristická neustálou pripravenosťou na riskantné akcie. Sovietsky zväz mohol teoreticky odvrátiť nemeckú agresiu, len ak by akceptoval podmienky predložené počas rokovaní v Berlíne, čo by však viedlo k jeho izolácii a zapojeniu do riskantnej vojny s Britániou. Avšak nakoniec by bol predsa len nútený čeliť nemeckému útoku, pretože expanzia na východ bola Hitlerovým dlhodobým cieľom.

V apríli 1941 Stalin podpísal v Moskve pakt o neútočení s Japonskom, čo mu poskytlo lepšiu vyjednávaciu pozíciu vo vzťahu k Nemecku. Pri tejto príležitosti vyzval k obnoveným rokovaniam so Sovietskym zväzom a Nemeckom, naznačujúc možnosť riešenia európskej situácie prostredníctvom spolupráce s Japonskom. Tento pakt priniesol Sovietskemu zväzu ďalší dôležitý benefit, keďže umožnil Japonsku sústrediť sa na konflikt so Spojenými štátmi bez obavy z vojenského zásahu zo strany Sovietskeho zväzu. Tým Stalinovi umožnilo využiť svoje sily z Ďalekého východu v obrane Moskvy na konci roku 1941 a začiatku roku 1942⁹⁵, čo malo podľa nášho názoru kľúčový význam pre výsledok vojny v prospech Sovietskeho zväzu. Avšak vzhľadom na nemeckú agresiu proti Sovietskemu zväzu nemal sovietsko-japonský pakt výrazný vplyv na zmenenie Hitlerových plánov.

Následne, v máji 1941 si Stalin osvojil funkciu predsedu Rady ľudových komisárov, pričom Molotov zostal jeho zástupcom a zároveň ministrom zahraničných vecí. Tento krok signalizoval, že Stalin bol pripravený osobne prevziať kontrolu nad každodenným riadením štátu, čo naznačovalo jeho podozrenie o blížiacom sa nemeckom útoku. Nemecký veľvyslanec v Sovietskom zväze, Schulenburg, informoval Ribbentropa, že Stalin si zrejme stanovil významný zahraničnopolitický cieľ, ktorého

⁹⁴ ŠIŠKIN, I. *Veľká vlastenecká vojna 1941-1945 Mýty a realita*. [online]. 2010. [cit. 2024-03-21]. Dostupné na internete: <https://www.noo-journal.ru/pakt-molotova-ribbentropa-vzglyad-skvoz-gody/>

⁹⁵ BIERMANN, K. - BYSTRICKÝ, D. *Kronika druhej svetovej vojny*. Bratislava : Fortuna Libri, 2007. s. 469.

dosiahnutie si vyžaduje jeho osobnú angažovanosť, a to najmä zachovanie mieru s Nemeckom.⁹⁶

Len päť dní pred napadnutím Sovietskeho zväzu Nemeckom dostal Stalin správu od spravodajskej služby, ktorá varovala, že Nemecko dokončilo prípravy na vojenský útok, ktorý mohol začať kedykoľvek. Zdrojom týchto informácií bol uvedený dôstojník nemeckého leteckého ministerstva.⁹⁷ Stalin však opäť preukázal svoju neochotu realisticky vyhodnotiť dostupné dôkazy o Hitlerových úmysloch voči Sovietskemu zväzu. Označil tieto informácie za dezinformácie a pokračoval v politike ústupkov voči Nemecku.

Tak ako Stalinove snahy o zmierňovanie situácie nezabránili Hitlerovi vo vyhlásení vojenského útoku, tak ani upozornenia z rôznych zdrojov neovplyvnili Stalinovu potrebu okamžite prijať opatrenia na obranu svojej krajiny. Nakoniec, 22. júna 1941, Nemecko vyhlásilo vojnu Sovietskemu zväzu, čím efektívne zrušilo ich dohodu o neútočení.⁹⁸

Útokom na Sovietsky zväz Hitler spustil najväčší pozemný konflikt v dejinách, ktorý od svojho začiatku niesol znaky genocídy. Hoci nemecké vojská spôsobili v Rusku obrovské škody, nepodarilo sa im zadať kľúčový úder. Iniciatíva postupne prešla do rúk sovietskych síl, čím sa začala meniť rovnováha moci vo vojne a noví spojenci - Sovietsky zväz, Veľká Británia a Spojené štáty - začali vidieť cestu k víťazstvu.⁹⁹

Hitler si tak splnil túžbu po vojne, ale zároveň si tým zapečatil osud. Krátko pred inváziou vyjadril obavy, keď povedal svojmu štábu, že má pocit, ako by otváral dvere do neznámej miestnosti. Stalin sa spoliehal na Hitlerovo racionálne myslenie, čo bola mylná predstava. Hitler zas veril, že rýchlo porazí Sovietsky zväz, a tiež sa mýlil. Avšak zatiaľ čo Stalinova chyba mohla byť napravená, Hitlerova už nie.

⁹⁶ ZUBOV, A. *Dějiny Ruska 20. století. 1940-2007*. Praha : Kosmas s.r.o., 2015. s. 176.

⁹⁷ ZUBOV, A. *Dějiny Ruska 20. století. 1940-2007*. Praha : Kosmas s.r.o., 2015. s. 176.

⁹⁸ BIERMANN, K. - BYSTRICKÝ, D. *Kronika druhej svetovej vojny*. Bratislava : Fortuna Libri, 2007. s. 470.

⁹⁹ BIERMANN, K. - BYSTRICKÝ, D. *Kronika druhej svetovej vojny*. Bratislava : Fortuna Libri, 2007. s. 471.

ZÁVER

Spracovaním predkladanej bakalárskej práce sme dospeli záveru, že Pakt Molotov-Ribbentrop predstavuje jeden z kľúčových strategických dokumentov v dejinách. Tento pakt, uzavretý medzi Hitlerom a Stalinom, ktorí sa vyznačovali ideologickým antagonizmom, ilustruje ich ochotu spolupracovať v mene mocenských ambícií, čo malo zásadný vplyv nielen na ich vlastné krajiny, ale aj na globálnu geopolitickú scénu.

V historickom kontexte naša práca poukazuje na to, že formovanie spojenectva medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom bolo výsledkom postupného vývoja, ktorý bol výrazne ovplyvnený politikou západných mocností. Po Hitlerovom príchode k moci síce nastalo dočasné zlepšenie vzťahov medzi Ruskom a západnými štátmi, avšak politika ústupkov voči Nemecku a zanedbanie potenciálnej spolupráce so Sovietskym zväzom v konečnom dôsledku umožnili zbližovanie týchto dvoch mocností.

Možno konštatovať, že primárnym účelom Paktu Molotov-Ribbentrop pre obe zúčastnené strany bolo zabezpečenie výhodnej pozície pred nadchádzajúcim konfliktom. Tento pakt definoval sféry vplyvu medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom, pričom z tejto dohody profitovalo predovšetkým Rusko vedené Stalinom, ktoré si stanovilo za cieľ obnoviť status Sovietskeho zväzu na úrovni pred prvej svetovou vojnou. Pre Sovietsky zväz predstavoval pakt predovšetkým záruku posilnenia bezpečnosti, zatiaľ čo pre Nemecko znamenal strategické výhody pri zahájení vojnových operácií tým, že mu poskytol istotu neotvorenia východného frontu. Hitler tak na základe svojej vojenskej moci získal prednosť pri vstupovaní do konfliktu a zároveň tichú podporu zo strany Sovietskeho zväzu.

V prvom roku konfliktu boli uskutočnené všetky územné zmeny stanovené v pakte. Nemecko a Sovietsky zväz spoločne anektovali Poľsko hneď po podpísaní paktu a v priebehu roka Stalin získal územie na úkor Fínska, Rumunska a tiež anektoval všetky tri pobaltské štáty. Postupný rozpad sovietsko-nemeckého spojenectva však bol vyvolaný Hitlerovou ambíciou rozšíriť svoju moc po konfliktoch vo Veľkej Británii aj proti Sovietskemu zväzu. Nemecký útok na Sovietsky zväz v roku 1941 znamenal porušenie vzájomných dohôd, čo viedlo k formálnemu zrušeniu Paktu o neútočení a Zmluvy o hraniciach a priateľstve. Napriek tomu neskôr došlo k opätovnému potvrdeniu týchto zmlúv, čo položilo základy pre povojnové rozdelenie východnej

Európy, pričom Sovietsky zväz si ponechal väčšinu územných ziskov dohodnutých v rámci paktov aj po roku 1945.

Udalosti a rozhodnutia vyplývajúce z uzatvorenia paktu jasne ilustrujú ignoranciu Hitlera a Stalina voči suverenite a osudu menších štátov a etníc. Zmluvy o rozdelení vplyvu v určitých európskych regiónoch mali devastujúce dôsledky pre milióny obyvateľov týchto oblastí, čo poukazuje na tragický rozmer tejto dohody, ktorému sa dalo zabrániť. Keby západné veľmoci neuplatňovali politiku ústupkov pred vojnou a namiesto toho by ponúkli Sovietskemu zväzu záruky, ktoré by ho motivovali k spoločnému postupu proti Nemecku, možno by sa predišlo Hitlerovmu jednoduchému vstupu do konfliktu s otvoreným priestorom na východe. Zároveň by tak bolo možné zabrániť utrpeniu menších národov, ktoré boli nakoniec obeťami tyranských činov, ktorých sa Hitler a Stalin spoločne dopustili.

Na záver by sme chceli zhrnúť, že poznať Pakt Ribbentrop-Molotov, je dôležité z viacerých dôvodov, ktoré sa týkajú nielen historickej analýzy druhej svetovej vojny, ale aj z hľadiska porozumenia dynamike medzinárodných vzťahov, či geopolitických stratégií.

- Prekvapivá geopolitická zmena: Pakt predstavoval nečakanú geopolitickú zmenu, keďže nacistické Nemecko a sovietske Rusko boli ideologickými protivníkmi. Ich dočasná spolupráca ukázala, ako mocenské záujmy môžu prevážiť nad ideologickými rozdielmi.
- Začiatok druhej svetovej vojny: Pakt Ribbentrop-Molotov umožnil Hitlerovi zahájiť vojenskú expanziu v Európe bez obáv z dvojfrontovej vojny, čo viedlo k napadnutiu Poľska 1. septembra 1939 a následne k vypuknutiu druhej svetovej vojny.
- Rozdelenie východnej Európy: Tajný protokol priložený k paktu definoval sféry vplyvu v strednej a východnej Európe medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom. Toto rozdelenie malo priame dôsledky na osud Poľska a ďalších krajín v regióne, vrátane pobaltských štátov, ktoré boli neskôr anektované Sovietskym zväzom.

Na základe uvedeného považujeme cieľ práce, ktorým bolo opísať historický kontext podpisu Paktu Molotov-Ribbentrop, vysvetliť jeho význam pre jednotlivé strany a analyzovať jeho realizáciu, za splnený.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BIERMANN, K. - BYSTRICKÝ, D. *Kronika druhej svetovej vojny*. Bratislava : Fortuna Libri, 2007. 519 s. ISBN 978-80-89144-94-5

BLOCH, M. *Ribbentrop*. Praha : Naše vojsko CZ, 2007. 556 s. ISBN 80-206-0008-6

BROD, T. *Pakty Stalina s Hitlerem. Výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha : Naše vojsko, 1990. 144 s. ISBN 80-206-0209-7

BUDNITSKY, O. *Komu pomohol Pakt Molotov-Ribbentrop?* [online]. 2019. [cit. 2024-03-20]. Dostupné na Internetu: <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2019/08/22/809447-pakt-molotova-ribbentropa>

EDELE, M. *Stalinism at War. The Soviet Union in World War II*. London : Bloomsbury, 2021. 272 s. ISBN 978-13-5015-351-6

FITZPATRICK, S. *Stručné dějiny Sovětského svazu*. Brno : Academia, 2023. 244 s. ISBN 978-80-2003-425-0

HART, L. *Dějiny druhé světové války*. Brno: Jota, 2004. 784 s. ISBN 80- 7217-117-9

KERSAUDY, F. *Hitler*. Praha : Brána, 2012. 208 s. ISBN 978-80-7243-583-8

KERSHAW, I. *Hitler 1889-1936: Hybris. 1. díl*. Praha : Argo, 2004. 680 s. ISBN 978-80-7203-518-2

KERSHAW, I. *Hitler 1936-1945: Nemesis. 2. díl*. Praha : Argo, 2004. 971 s. ISBN 80-7203-634-3

KIKNADZE V. G.- IZONOV V. V. *Velká vlastenecká vojna 1941-1945 Mýty a realita*. [online]. 2010. [cit. 2024-03-21]. Dostupné na internete: <https://www.noo-journal.ru/pakt-molotova-ribbentropa-vzglyad-skvoz-gody/>

KOMENDOVÁ, J. a kol. *Dějiny Ruska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2022. 508 s. ISBN 978-80-7422-903-9

KONGRES LUDOVÝCH POSLANCEV ZVÄZU SOVIETSKYCH SOCIALISTICKÝCH REPUBLÍK. *Uznesenie Zboru ľudových poslancov Sovietskeho zväzu z 24. decembra 1989*. [online]. 1989. [cit. 2024-03-20]. Dostupné na internete: <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/183748-postanovlenie-sezda-narodnyh-deputatov-soyuza-sovetskih-sotsialisticheskikh-respublik-o-politicheskoy-i-pravovoy-otsenke-sovetsko-germanskogo-dogovora-o-nenapadenii-1939-g-24-dekabrya-1989-g>

KOUBSKÝ, P. *Stručné dejiny Ruska od Zlatej hordy cez Napoleona, Stalina až k Putinovi*. Bratislava : N press, s.r.o., 2022. 200 s. ISBN 978-80-8230-105-5

MODERNÍDĚJINY.CZ. *Pakt Molotov-Ribbentrop*. [online]. 2013. [cit. 2023-12-28]. Dostupné na internete: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/tzv-pakt-molotov-ribbentrop-23-8-1939/>

MIRONENKO, S. *Pakt Molotov-Ribbentrop a velké vítězství*. . [online]. 2019. [cit. 2024-03-20]. Dostupné na internete: https://www.stoletie.ru/territoriya_istorii/pakt_molotova-ribbentropa_i_velikaja_pobeda_423.htm

NÁLEVKA, V. *Druhá světová válka*. Praha : Triton, 2003. 304 s. ISBN 978-80-7254-390-8

NOVOTNÝ, A. *Teorie a praxe mezinárodních vztahů*. Bratislava : Eurokódex, 2011. 480 s. ISBN 978-8089447-37-4

SEMENOVÁ, I. *Sprisahanie dvoch najhorších foriem totalitarizmu*. [online]. 2023. [cit. 2024-03-20]. Dostupné na internete: <https://nv.ua/world/geopolitics/pakt-molotova-ribbentropa-sem-maloizvestnyh-faktov-82-goda-spustya-posle-podpisaniya-50038549.html>

SHIRER, W. L. *Vzestup a pád Třetí říše*. Praha : Naše vojsko, 2006. 251 s. ISBN 80-206-0804-4

SOKOLOV, B. *Sovětský svaz ve druhé světové válce*. Praha : Naše vojsko CZ, 2022. 432 s. ISBN 978-80-2060-584-9

SOMMERVILLE, D. *Druhá světová válka den za dnem*. Praha : Mustang, 1995. 319 s. ISBN 80-858-3174-0

SOMMERVILLE, D. *Encyklopedie druhé světové války*. Praha : Naše vojsko CZ, 2013. 320 s. ISBN 978-80-2061-361-5

ŠIŠKIN, I. *Velká vlastenecká vojna 1941-1945 Mýty a realita*. [online]. 2010. [cit. 2024-03-21]. Dostupné na internete: <https://www.noo-journal.ru/pakt-molotova-ribbentropa-vzglyad-skvoz-gody/>

ŠVANKMAJER, M. *Dějiny Ruska*. Praha : NLN s.r.o., 2004. 570 s. ISBN 978-80-7422-026-5

TAYLOR, A. J. P. *Príčiny druhej svetovej vojny*. Bratislava : PERFEKT, 2005. 302 s. ISBN 80-8046-287-9

TKADLEČKOVÁ, H. *Úvod do politických dejín Európy (1871 - 1945)*. Nitra : UKF, 2011. 115 s. ISBN 978-80-8094-863-4

ZUBOV, A. *Dějiny Ruska. 1894-1939*. Praha : Kosmas s.r.o., 2014. 962 s. ISBN 978-80-2570-921-4

ZUBOV, A. *Dějiny Ruska 20. století. 1940-2007*. Praha : Kosmas s.r.o., 2015. 962 s. ISBN 978-80-2570-964-1